

cionibus indagemus; cognitione, ut te cognoscentes gaudeamus. ac numine salvati tuo gaudemus quod te nobis ostenderis totum, gaudemus quod nos in corporibus sitos aeternitati fueris consecrare dignatus. haec est enim humana sola gratulatio, cognitio maiestatis tuae. cognovimus te et lumen maximum, solo intellectu sensibile; intellegimus te, o vitae vera vita, o naturarum omnium fecunda praegnatio; cognovimus te, totius naturae tuo conceptu plenissimum; cognovimus te, aeterna perseveratio. in omni enim ista oratione adorantes bonum bonitatis tuae hoc tantum deprecamur, ut nos velis servare perseverantes in amore cognitionis tuae et numquam ab hoc vitae genere separari⁷.

Haec optantes convertimus nos ad puram et sine animalibus cenam.

2 ac : hac MV (corr. M²), hoc V² tuo gaudemus : tuo gaudeamus GRL 5 et lumen : et secl. Tho., o lumen Scott 6 sensibile corr. Reitzenstein, ARW 1898, 395 : sensibili codd. intelleximus FRP te FRNPLU : om. BMVG 7 vera : vere MV vita : via R Rom. 8 naturae : naturam MV, natorum R Rom. plenissimum B : plenissime cett. codd., plenissimae Reitz., ibid. Tho. Nock 8-9 cognovimus te secl. Reitz., ibid. Tho. Nock ΗΡΜΟΥ ΘΡΙΚΜΗΓΙΘΟΥ ΒΙΒΛΟC ΙΗΡΑ ΠΡΟC ΑΚΚΛΗ-ΠΙΟ ΠΡΟC ΦΟΝΗ ΘΗCΑ EXPLICIT FELICITER : haec fere G NPU (om. FELICITER G), EXPLICIT FELICITER L, EXPLICIT tantum B³, nulla subscriptio FRBMV

DE PLATONE ET EIUS DOGMATE

LIBER I

180 Platonis habitudo corporis cognomentum dedit, namque
 1 Aristocles prius est nominatus. ei Ariston fuisse pater dictus
 est; ceterum Perictione, Glauci filia, mater fuit; et de utroque nobilitas satis clara. nam Ariston pater per Codrum ab ipso Neptuno originem duxit; a Solone sapientissimo, qui legum Atticarum fundator fuit, maternus derivatus est sanguis. sunt qui Platonem augustiore conceptu prosatum dicant, cum quidem Apollinis figuratio Perictionae se miscuis-

Capita I-IV : cf. Schol. Lucani X, 180 (*Commenta Bernensia*, ed. H. Usener, Lipsiae 1869, pp. 321-323); Iohann. Sarisber., *Polycrat.* VII 5; p. 87, 1 cf. Diog. Laer., *Vit. Phil.* III 1; III 4 etc.; Anon., *Prolegom. in Plat. philos.* p. 196 sqq.; Olymp., *Vit. Plat.*, p. 190 sqq. Hermann

DE PLATONE ET EIUS DOGMATE BM (add. Apuleius M²) V, Appuleii Madaurensis Platonis discipuli de Platone et eius dogmate liber incipit APb, APULEII MADAURENSIS DE HABITUDINE DOCTRINAQUE ET NATIVITATE PLATONIS PHILOSOPHI. LIBER. II. INCIPIT FELICITER F, APULEI MADAURENSIS LIBER DE PLATONIS DOGMATE R, INCIPIT APULEIUS DE DOGMATE PLATONIS L, nullam inscriptionem habent NPU

2 aristocles BFR : aristodes MV, aristoteles (vel aristoti-) A NPLU Ioh. 4 per Codrum Rom. : per coorum codd. (peccorum M, per quorum L) 5 Solone : salone PL, corr. L² 7 prosatum om. LU 8 quidem : quaedam Scal. Vulc. Elmen. Flor. Perictionae Colv. Flor. Tho. Beau. : perictioni codd. Ioh. Sarisb., Perictione Rom., (cum) Perictione Koziol, *Zeitschr. Österr. Gymn.* 1877, 750

set. mense etiam, qui apud Atticos Thargelion dicitur, natus est, die qua apud Delum Latona fertur Apollinem Dianamque peperisse. pridie Socraten genitum accepimus. somnium etiam Socratis scitum ferunt: nam vidisse sibi visus est cygni pullum ex altari, quod in Academia Cupidini consecratum est, volasse et in eius gremio resedisse et postea olorem illum pinnis caelum petisse canore musico auditus hominum deorumque mulcentem. cum hoc Socrates in conventu amicorum referret, Ariston Platonem puerum oblaturus Socrati magistro commodum prosequeretur. quem ubi adspexit ille ingeniumque intimum de exteriori conspicatus est facie: 'hic ille erat, amici', inquit, 'de Academia Cupidinis cygnus'.

II Talis igitur ac de talibus Plato non solum heroum virtutibus praestitit, verum etiam aequiperavit divum potestatibus. nam Speusippus domesticis documentis instructus et pueri eius acre in percipiendo ingenium et admirandae verecundiae indolem laudat et pubescentis primitias labore atque amore studendi imbutas refert et in viro harum incrementa virtutum et ceterarum convenisse testatur. ex isdem genito-

p. 88, 4 sqq. cf. Diog. Laer., *Vit. Phil.* III 5; p. 88, 15 cf. *ibid.* III 2

1 Thargelion BMVA : targelion R, thargilion FPLU, thargion N 4 socratis scitum APb : socratis citum BMVFNPU, socratis circum RL, Socrati scitum Gold. visus : visum RNPLU 6 volasse : evolasse *schol. Luc. Tho.* 7 pinnis (*vel* pennis) BMVAFR : penitus NPLU 8 amicorum *corr. Tho. Beau.* : hominum deorumque A, hominum *cett. codd.* 10 commodum FRNPLU : commodo BMV, comode A 11 conspicatus : auspiscatus *Jahn, Philol. 1867, 7 probante Helm, BPW 1909, 843* 15 documentis *om.* LU 16 acre RCPb *Ioh. Colv.* : aere *cett. codd.* in percipiendo *Ioh. Sarisb. Colv.* : in perciendo *codd.*, in aere partiendo *Rom.* 17 pubescentis : pubescentes B³MV *Ioh. Sarisb.*

ribus Glaucus et Adimantus ei fratres fuerunt. doctores habuit in prima litteratura Dionysium, at in palaestra Aristonem Argis oriundum tantosque progressus exercitatio ei contulit, ut Pythia et Isthmia de lucta certaverit. picturae non aspernatus artem tragoediis et dithyrambis se utilem finxit. iamque carminum confidentia elatus certatorem se profiteri cupiebat, ni Socrates humilitatem cupidinis ex eius mentibus expulisset et verae laudis gloriam in eius animum inserere curasset. et antea quidem Heracliti secta fuerat imbutus, verum cum se Socrati dedisset, non solum ingenio atque doctrina Socraticos ceteros vicit, verum etiam labore et elegantia illustravit sapientiam ab eo sibi traditam: labore, quo adserere eam nisus est, elegantia, per quam venusta-

p. 89, 4 cf. Diog. Laer., *Vit. Phil.* III 4; p. 89, 6 cf. *ibid.* III 5; Anon., *Prolegom.* 3; Olymp., *Vit. Plat.* 3; p. 89, 6-9 cf. Diog. Laer., *ibid.* III 5-6

1 adimantus B *Ioh. Sarisb. (ut vid.)* : adamantus ARPU, adamantes MV, adamantos FN, amantus F 4 Pythia et B²U *Colv.* : pythiae *vel* phithiae B *cett. codd. Ioh. Sarisb.*, Pythia *Rom.* Isthmia *Ald.* : ethistmia B, thetistmia (*vel similia*) *cett. codd.*, isthinia *Rom.* lucta R *Rom.* : luctu A, luctata *cett. codd.* 5 tragoediis LUC *schol. Luc. Ioh. Sarisb.* : tragoedis L² *cett. codd.* (tragoedias F) se utilem AR *Ioh. Rom.* : sentilem *cett. codd.*, stilum *e schol. Luc. con. Usener* 6 finxit FC : fixit *cett. codd.* 7 ni BMVF : nisi ARNPLU *Ioh.* 9 heracliti BMV : heraclidis AFRNPLU *Ioh. Sarisb.* secta : senecta BMV, *corr. B²* 11 ceteros socraticos FR *Ioh. Sarisb.* 13 elegantia AF²*Ioh.* : elegantiam F *cett. codd.*

186 te et maiestate verborum ei plurimum adhibuit dignitatis.
 III sed posteaquam Socrates homines reliquit, quaesivit unde
 proficeret et ad Pythagorae disciplinam se contulit. quam
 etsi ratione diligenti et magnifica instructam videbat, rerum
 tamen continentiam et castitatem magis cupiebat imitari et, 5
 quod Pythagoreorum ingenium adiutum disciplinis aliis sen-
 tiebat, ad Theodorum Cyrenas, ut geometriam disceret, est
 profectus et astrologiam adusque Aegyptum ivit petitum, ut
 inde prophetarum etiam ritus addisceret. et ad Italiam ite-
 rum venit et Pythagoreos Eury[ta]tum Tarentinum et senio- 10
 rem Archytam sectatum atque ad Indos et Magos intendisset
 animum, nisi tunc eum bella vetuissent Asiatica. quapropter
 187 inventa Parmenidae ac Zenonis studiosius exsecutus ita om-
 nibus quae admirationi sunt singula suos libros explevit, ut
 primus triperitam philosophiam copularet sibi que invicem 15

p. 90, 3–8 cf. Diog. Laer., *Vit. Phil.* III 6; p. 90, 7–8 cf. Cic., *Resp.* I 10, 16; *Fin.* V 29, 87; p. 90, 9–10 cf. Diog. Laer., *ibid.* III 6; p. 90, 11 cf. Plat., *Epist.* 7, 338c; 339c; 350a; Cic., *Resp.* I 10, 16; Diog. Laer., *ibid.* III 21; p. 90, 11–12 cf. Diog. Laer., *ibid.* III 7; Olymp., *Vit. Plat.* 5; Anon., *Prolegom.* 4; p. 90, 13 sqq. cf. Diog. Laer., *ibid.* III 8; Anon., *ibid.*; p. 90, 14 cf. Cic., *Acad.* I 5, 19; Albin., *Epitom.* 3, 1; Diog. Laer., *ibid.* III 56 etc.

7 cyrenas BFRU : chirenas MVNPL, cirenas A 8 ivit *schol. Luc. Rom.* : fuit *codd.*, petiit *Ioh. Sarisb.* 10 Eury[ta]tum *corr. Ald.* 11 sectatum *Rom.* : sectatus *codd.*, sectatus est *schol. Luc. Tho. Beau.* atque : quin *schol. Luc.* 12 tunc : tunc et NPLU Asiatica *Rom.* (cf. enim Diog. Laer. III, 8) : caletica *codd. Ioh., desp. Tho.*; dialectica cum sequentibus coniungentes *Gold. Beau.*, Eleatica Chodaczek, *Eos* 1928, 77 Redfors, *Echtheits-kritische etc.*, 42

necessarias partes nec pugnare inter se tantummodo sed
 etiam mutuis adiuvere auxiliis ostenderet. nam quamvis de
 diversis officinis haec ei essent philosophiae membra suscep-
 ta, (ab Heraclitiis) naturalis, a Pythagoreis [dialectica] rati-
 onalis atque moralis ex ipso Socratis fonte, unum tamen ex 5
 188 omnibus et quasi proprii partus corpus effecit et, cum prin-
 cipes harum familiarum impolitas sententias et inchoatas
 auditoribus tradidissent, eas hic cum ratione limando tum
 ad orationis augustae honestissimam speciem induendo per-
 fectas atque etiam admirabiles fecit. 10
 IV Multi auditorum eius utriusque sexus in philosophia flo-
 ruerunt. patrimonium in hortulo, qui Academiae iunctus
 fuit, et in duobus ministris et in patera, qua diis supplicabat,
 reliquit; auri tantum quantum puer nobilitatis insigne in
 189 auricula gestavit. ceterum tres ad Siciliam adventus mali 15
 quidem carpunt diversis opinionibus disserentes. sed ille pri-
 mo historiae gratia, ut naturam Aetnae et incendia concavi
 montis intellegeret, secundo petitu Dionysi, ut Syracusanis
 adsisteret, est profectus, et ut municipales leges eius provin-
 ciae disceret; tertius eius adventus fugientem Dionem impe- 20
 trata a Dionysio venia patriae suae reddidit.

Quae autem consulta, quae δόγματα Graece licet dici, ad
 utilitatem hominum vivendique et intellegendi ac loquendi

p. 91, 13 cf. Diog. Laer., *Vit. Phil.* III 18 sqq.

1 tantummodo : eammodo B (*corr.* B²), unde eas modo *con. Tho.* 4 (ab Heraclitiis) *ex Diog. Laer. III, 8 addidi, veteres editiones aliquatenus secutus (scilicet Romanam, Aldinam, Iuntinam), quae eadem verba post naturalis addiderunt naturalis a : naturali a B, naturalia a B²MV dialectica secl. Tho., de Eleaticis Armini, Eranos 1928, 327 Beau. rationalis secl. Gold. post rationalis lacunam indicant Gold. Tho.; (ab Eleaticis) suppl. censet Gold. 9 induendos M, induendas V, induendo ALU 18 dionysi B Tho. Beau. : dionysii *cett. codd.* 20 disceret *ex* disce- rent B, diceret LU tertius est AR 21 a dionysia MV 22 δόγματα *Iunt.* : dogmata *codd.* 23 vivendique PaN² s.v. (*ut vid.*) *Rom.* : videndi qui B, vivendique *cett. codd.**

rationem extulerit, hinc ordiemur. nam quoniam tres partes philosophiae congruere inter se primus obtinuit, nos quoque separatim dicemus de singulis a naturali philosophia facientes exordium.

V Initia rerum tria esse arbitratur Plato: deum et materiam 5
 190 inabsolutam, informem, nulla specie nec qualitatis significatione distinctam, rerumque formas, quas ἰδέας idem vocat. sed haec de deo sentit, quod sit incorporeus. is unus, ait, ἀπερίμετρος, genitor rerumque omnium extractor, beatus et beatificus, optimus, nihil indigens, ipse conferens cuncta. 10
 quem quidem caelestem pronuntiat, indictum, innominabilem et, ut ait ipse, ἀόρατον, ἀδάμαστον, cuius naturam 191 invenire difficile est, si inventa sit, in multos eam enuntiari non posse. Platonis haec verba sunt: θεὸν εὐρεῖν τε ἔργον εὐρόντα τε εἰς πολλοὺς ἐκφέρειν ἀδύνατον. materiam vero 15

p. 92, 3–4 cf. Alkin., *Didask.* 8; Aet., *Plac.*, p. 288, 1 Diels; Hippol., *Philos.*, p. 567, 7 Diels; Diog. Laer., *Vit. Phil.* III 69 etc.; p. 92, 9 cf. Plat., *Tim.* 29e; 30a; Apul., *Apol.* 64; *De deo Socr.* 124; Alkin., *Didask.* 10; p. 92, 14–15 Plat., *Tim.* 28c; p. 92, 15 cf. Plat., *Tim.* 52a sqq.; 49c; 51a

5 initiarum MV, corr. V² 6 inabsolutam, informem – distinctam corr. et transp. Beau. : post commemorat (p. 93, 1) corr. et transp. Sinko, *diss.* 5, inabsolutas, informes – distinctas post vocat codd. *Lectionem traditam tuentur Tho. Redfors, op. cit.*, 21 Barra, RAAN 1965, 35 Regen, NAWG 1988, 1, 46–47 7 quas ἰδέας Ald. : quas ideas vel quasi deas codd. 9 ἀπερίμετρος Ald. *Iunt.* : apimetros RNPL, apimetros BMVA, epimetros F, aperimetros U Rom. genitor BMV : rerumque genitor AFNPLU, rerum genitor R, (animarum) genitor con. *Whittaker, Studies in Platonism etc.* VIII, 152 n. 33 extractor Oud. Beau. : extortor codd., desp. *Gold. Tho.* 12 ἀόρατον ἀδάμαστον *Iunt.* : aoraton adamaston codd. 14 Platonis verba fere integra habet U, mendosa cett. codd. (om. R); primus edidit Flor.

improcreabilem incorruptamque commemorat, non ignem neque aquam nec aliud de principiis et absolutis elementis esse, sed ex omnibus primam, figurarum capacem fictionique subiectam, adhuc rudem et figurationis qualitate viduatam deus artifex conformat universa(m). infinitam vero idcirco quod ei sit interminata magnitudo. nam quod infinitum est indistinctam magnitudinis habet finem atque ideo, cum viduata sit fine, infinibilis recte videri potest. sed neque corpoream nec sane incorpoream concedit esse. ideo autem non putat corpus, quod omne corpus specie qualicumque non careat; sine corpore vero esse non potest dicere, quod nihil incorporale corpus exhibeat, sed vi et ratione sibi eam videri corpoream, atque ideo nec (t)actu solo neque tamen sola opinione cogitationis intellegi. namque corpora propter insignem evidentiam sui simili iudicio cognosci, sed quae substantiam non habent corporum, ea cogitationibus videri. unde adulterata opinione ambigam materiae huius intellegi qualitatem.

VI Ἰδέας vero, id est formas omnium, simplices et aeternas esse nec corporales tamen; esse autem ex his, quae deus sumpserit, exempla rerum quae sunt eruntve, nec posse amplius quam singularum specierum singulas imagines in exemplaribus inveniri gignentiumque omnium ad instar cerae formas et figurationes ex illa exemplorum impressione signari.

p. 93, 3–4 cf. Plat., *Tim.* 50d; p. 93, 17 cf. *ibid.*, 52b; p. 93, 19 sqq. cf. *ibid.* 28a; 29b; 48e; Xenocr., *fragm.* 30 Heinze = 94 Isnardi

2 absolutis BMVAFR : absolutis NPLU 3 fictionique *Stew.* : factionique codd. 5 universa(m) corr. *Colv.* 6 interminator NPLU 9 nec sane V² corr. *Gold.* : sed ne sane B³RP, sed sane BV cett. codd., neque sane Rom. 13 (t)actu corr. *Gold.* 14 opinione cogitationis : cogitatione *conieceram, Maia* 1966, 163 cogitationis : cogitaciones MV, corr. M² corpora : corporea RL, corpoream U 19 ἰδέας *Flor.* : ideas codd. 20 autem : aut NPLU

Oὐσίαις, quas essentias dicimus, duas esse ait, per quas cuncta gignantur mundusque ipse; quarum una cogitatione sola concipitur, altera sensibus subici potest. sed illa, quae mentis oculis comprehenditur, semper et eodem modo et sui par ac similis invenitur, ut quae vere sit; at enim altera opinione sensibili et irrationabili aestimanda est, quam nasci et interire ait. et sicut superior vere esse memoratur, hanc non esse vere possumus dicere. et primae quidem substantiae vel essentiae primum deum esse et mentem formasque rerum et animam; secundae substantiae omnia quae informantur quaeque gignuntur et quae ab substantiae superioris exemplo originem ducunt, quae mutari et converti possunt, labentia et ad instar fluminum profuga. adhuc illa, quam dixi, intellegendi substantia quoniam constanti nititur robore, etiam quae de ea disputantur, ratione stabili et fide plena sunt; at eius, quae veluti umbra et imago est superioris, rationes quoque et verba, quae de ea disputantur, inconstanti sunt disciplina.

VII Initium omnium corporum materiem esse memoravit; hanc et signari impressione formarum. hinc prima elementa esse progenita, ignem et aquam et terram et aera. quae si elementa sunt, simplicia esse debent neque ad instar syl-labarum nexu mutuo copulari, quod istis evenit, quorum

p. 94, 2 sqq. cf. Plat., *Tim.* 37bc; p. 94, 21–23 cf. *ibid.*, 48bc

3 sensibus BMVAFR : sensus NPLU 5 similis BMVF : sui similis ARNPLU ut quae Rohde, *JLZ* 1876, 781 : et quae *codd.* 9 mentem : tamen MV 16 eius BMVA : huius FRNPLU 19 materiem BMVA : materiam FRNPLU *edd.* 21 et aquam et terram : aquam terram FR 23 quod istis *Lips.* : que istis *codd.* quorum *corr. Beau.* : quarum *codd.*

substantia multimoda potestatum coitione conficitur. quae cum inordinata permixtaque essent, ab illo aedificatore mundi deo ad ordinem numeris et mensuris in ambitum deducta sunt. haec e plurimis elementis ad unum redacta esse. et ignem quidem et aera et aquam habere originem atque principium ex trigono, qui sit anguli recti, imparibus <lateribus>; terram vero de recti[s] quidem anguli[s] trigonis, sed fastigiis paribus, esse. et prioris quidem formae tres species existere: pyramidem, octangulam et vigintiangulam sphaeram. et pyramidem figuram ignis in se habere, octangulam vero aeris, angulatam vicies sphaeram aquae dicatam esse, aequipedum vero trigonum efficere ex sese quadratum, κύβον, quae terrae sit propria. quapropter mobilem pyramidis formam igni dedit, quod eius celeritas agitationi huius videatur esse consimilis. secundae velocitatis octangula sphaera est; hanc aeri detulit, qui levitate et pernicitate post ignem secundus esset. vicinalis sphaera loco tertio est; huius forma fluvida et volubilis aquae similior est visa. restat tes-

p. 95, 1 cf. Plat., *Tim.* 52 e; p. 95, 2 cf. Plat., *ibid.*, 53 ab; p. 95, 5 sqq. cf. *ibid.*, 53 c–55 c; p. 95, 8 sqq. cf. *ibid.*, 55 d–56 b

1 multimoda B²R Rom. : multi B, multimoda multi *cett. codd.*, locum *desp. Tho.* potestatum F : potestate B²R Rom., potestatem B *cett. codd.* coicione B (*in ras.*) FPLU : comone N, cortione R, coitione M, conicione V, comode A 4 deducta : dedita NPLU 6 trigono BV²R : trigone *cett. codd.* qui sit : que sit LU recti imparibus *Tho. Beau.* : rectim imparibus B, rectum imparibus B², recti num paribus MVNPLU, recti non paribus AR, recti non paribus angulis F 7 <lateribus> *add. Tho. Beau.* de recti[s] *Tho. Beau.* : directis *codd.* anguli[s] trigonis sed *Tho. Beau.* : angulis trigonis et *codd.* 8 fastigiis *Gold. Tho. Beau.* : vestigiis *codd.* 10 et pyramidem B³ARP : et piramidam BMVFNLU octangulam : octangulum BMR 13 κύβον quae *Gold.* : cybon quae *vel que codd.* 17 vicinalis B²Pb : vicinialis BVA, vicinialis FRNP, vicimalis LU, vicenio alis M, vigesimalis Rom.

serarum figura, quae cum sit immobilis, terrae constantiam non absurde sortita est. et alia initia inveniri forsitan posse
 VIII ait, quae deo nota sint vel ei qui sit diis amicus. sed de primis elementis, igni et aqua ceterisque, et illa constare
 particulatim animalium et inanimantium corpora mundum- 5
 que omnem ex omni aqua totoque igni et aeris universitate cunctaque terra esse factum et non solum nullam horum
 partem extra orbem relinqui, sed <ne> vim quidem eius [et]
 197 extrinsecus inveniri. haec autem invicem ex se intra se apta et conexa esse; idcircoque in igne atque terra aqua(e) et aeri 10
 est situs et, sicut ignis aeri cognatione coniungitur, ita umor affinitati terrenae iugatur. hinc unum esse mundum in eoque
 omnia, nec relictum locum in quo alius, nec elementa superesse, ex quibus alterius mundi corpus possit esse. ad haec ei
 attributa est perpetua iuventus et inviolata valitudo eoque 15
 nihil praeterea extrinsecus est relictum quod corrumpere posset ingenium eius et, si superesset, non eum laederet, cum
 ita apud se ex omni parte compositus atque ordinatus foret,
 198 ut adversantia et contraria naturae disciplinaeque eius officere non possent. idcirco autem perfectissimo et pulcherrimo mundo instar pulchrae et perfectae sphaerae a fabricato- 20

p. 96, 2 cf. Plat., *Tim.* 53d; p. 96, 5–9 cf. *ibid.*, 32c; p. 96, 9 sqq. cf. *ibid.*, 32b; p. 96, 12 cf. *ibid.*, 33ad; p. 96, 21 cf. *ibid.*, 33b

2–3 posse ait B²V² *Elmen.* : posse aut *codd.* (possit B), posse ait aut *Wow.* 3 sint ex sit B², sunt RL 6 totoque BMVAR : totaque FNPLU igni : ignis LU 8 <ne> *add. Flor.* [et] *secl. Vulc.* 10 aqua(e) *Tho. Beau.* aeri B *Tho. Beau.* : aere B² *cett. codd.* 11 est situs BMVPb : esse situs AFRNPLU, esse situm *con. Colv.* et sicut : ut sicut *Lips.* aeri F *Tho. Beau.* : aeris *cett. codd.* 12 iugatur A (*coniecerat Modius apud Colvium*) : iungatur BMVFRPLU, iungantur N, iungitur V²

re deo quaesitum est ut sit nihil indigens, sed operiens omnia coercensque contineat, pulcher et admirabilis, sui similis sibi que respondens. hinc illud etiam: <cum> septem locorum motus habeantur, progressus et retrocessus, dexteriores ac sinistri, sursum etiam deorsumque nitentium et quae in
 5 gyrum circuitumque torquentur, sex superioribus remotis haec una mundo relicta est sapientiae et prudentiae propria, ut rationabiliter volveretur. et hunc quidem mundum nunc sine initio esse dicit, alias originem habere natumque esse:
 10 nullum autem eius exordium atque initium esse ideo quod semper fuerit; nativum vero videri, quod ex his rebus substantia eius et natura constet, quae nascendi sortitae sunt qualitates. hinc et tangitur et videtur sensibusque corporeis est obvius. sed quod ei nascendi causam deus praestitit, ideo
 15 immortalis perseverantia est semper futurus.

IX
 199 Animam vero animantium omnium non esse corpoream nec sane perituram, cum corpore fuerit absoluta, omniumque gignentium esse seniore; atque ideo et imperitare et regere ea, quorum curam fuerit diligentiamque sortita, ipsamque semper et per se moveri, agitatricem aliorum, quae 20

p. 97, 3 cf. Plat., *Tim.* 34a; 43b; p. 97, 8 cf. *ibid.*, 28b; p. 97, 16 sqq. cf. *ibid.*, 34bc; *Legg.* 896a sqq.; *Phaedr.* 245c

2 coarcensque NP, cohercens quae A 3 <cum> *add. Flor. ante* habeantur, *ante septem add. Tho. Beau.* 4 progressus MVAR *Rom.* : prosus BL, prorsus FNPU, processus B² dexteriores *Gold. Tho. Beau.* : dexteriores *codd.* 7 <commotio> *post relicta* est *add. Novak, W. St. 1911, 108, (via) post propria add. con. Tho. qui tamen suspicatus est Apuleium τὰς κινήσεις cogitantem verbi genus mutavisse; 'via' subaudisse Apuleium censet Beau.* 13 corpore is MV 14 est obvius : esto huius MV causam : causa RNPLU 16 non esse : nec esse MV 17 perituram *ex penituram* M²V² 20 per se : ipse LU aliorum quae : aliorumque MV, *corr.* M²V²

natura sui immota sunt atque pigra. sed illam, fontem animarum omnium, caelestem animam optimam et sapientissimam virtute esse genetricem, subservire etiam fabricatori deo et praesto esse ad omnia inventa eius pronuntiat. verum substantiam mentis huius numeris et modis confici congeminationis ac multiplicatis augmentis incrementisque per se et extrinsecus partis, et hinc fieri ut musice mundus et canore moveatur.

200 Naturasque rerum binas esse et earum alteram esse, quam quidem *δοξαστήν* appellat ille et quae videri oculis et attingi manu possit, alteram, quae veniat in mentem, cogitabilem et intellegibilem: detur enim venia novitati verborum rerum obscuritatibus servienti. et superiorem quidem partem mutabilem esse ac facilem contuenti, hanc autem, quae mentis acie videtur et penetrabili cogitatione percipitur atque concipitur, incorruptam, immutabilem, constantem eandemque et semper esse. hinc et duplicem rationem interpretationemque dicit; namque illa visibilis fortuita et non ita perseveranti suspitione colligitur, at haec intellegibilis vera, perenni et constanti ratione probatur esse.

X Tempus vero aevi esse imaginem, si quidem tempus moveatur, perennitatis fixa et immota natura est; et ire in eam tempus et in eius magnitudinem fluere ac dissolvi posse, si quando hoc decreverit fabricator mundi deus. eiusdem temporis spatiis mensuras mundanae conversionis intellegi. solis quippe et lunae globum hoc agere ceterasque stellas, quas

p. 98, 5 cf. Plat., *Tim.* 35b–36b; p. 98, 9 cf. *ibid.*, 51d–52a; p. 98, 17 cf. *ibid.*, 37bc; p. 98, 21 cf. *ibid.*, 37d; p. 98, 23 cf. *ibid.*, 38b; p. 98, 26 cf. *ibid.*, 38c; *Legg.* 822a

3 virtute B²MV : virtutem *cett. codd. defendit Whittaker, Studies in Platonism XVII, 180* 11 verba quae veniat in mentem ante cogitabilem *transp. Flor., post alteram esse (9) in codicibus leguntur* 18 visibilis illa RP non ita *Sciopp. Tho. Beau.* : inita *codd.* (initia M) 19 at haec : ad haec B (*corr.* B²) LU, ac hec R

nos non recte erroneas et vagas dicimus; nostrae enim super earum cursibus opiniones disputationesque possunt in errorem intellectum inducere. ceterum ille rerum ordinator ita reversiones earum, ortus, obitus, recessus, moras progressusque constituit, ut ne modico quidem errori locus esset. dies quippe cum noctibus mensium spatia complere, menses vicissim annorum orbis involvunt, nec prius quam signa haec luce siderea ardere coeperunt, iniri potuerunt temporum numeri, perituramque esse observationem computationis huius, si hic olim chorus antiquus steterit. namque ut mensurae et reversiones temporum noscerentur circuitusque mundi videretur, solis incensa sunt lumina et vicissim, ut quies desiderata proveniret animantibus, opacitas est inventa noctis. mensesque effici, cum luna circuli sui completo curriculo ad eundem locum, a quo discesserit, revertatur, anni vero spatia concludi, cum sol quadrinas temporum contigerit vices et ad idem signum fuerit invectus. horum enim ratio in se revertentium et a se proficiscentium intellectum cogitationis invenit. esse autem stellarum nihilo minus certos ambitus legitimis curriculis perpetuo servatos, quos vix hominum sollertia comprehendit. unde fit ut et magnus ille vocitatus annus facile noscatur, cuius tempus implebitur

p. 99, 9 cf. Plat., *Tim.* 40c; p. 99, 11–19 cf. *ibid.*, 39bc; 47a sqq.; p. 99, 22 sqq. cf. Plat., *Tim.* 39d

2 possunt : sunt BMV 3 inducere F *Rom.* : incidere *cett. codd.* 7 involvunt MV (involuunt M) AFRL : involvent NPL²U, involent B 7–8 signa haec B²MAPb : signa haec enim BVFRNPLU 8 siderea : sidera RLUP², sidere P potuerunt B²MVAR *Rom.* : poterunt BFNPLU 9 numeri B²V²AR : numeris MVFNPLU, numerus B 12 et vicissim : ut vicissim MV 15 revertantur NP, *corr.* P² 18 enim ratio *con. Tho., unde Beau.* : enumeratio *codd.* (*tuetur Purser, Hermath.* 1912, 52), enumerationem *Hild.* intellectum : intellectus *Hild.*

cum vagantium stellarum comitatus ad eundem pervenerit finem novumque sibi exordium et itinera per vias mundi reparaverit.

XI Globorum vero caelestium nexorum inter se per vices mutuas omnium supremum esse eum qui inerrabili meatu censetur; eius amplexu ceteros coerceri. et esse ἀπλανέσι primum ordinem, secundum Saturno datum, Iovi tertium, Martem quartum tenere, quintum Mercurio dari, sextum Veneris esse, septimum Solis itineribus incendi, octavum metiri Lunam. 5

Exinde elementis omnia ac principiis occupari. ignem ante alia superiorem esse, mox aeris locum, hinc aquae proximum et tunc globum terrae in medio situm, aequalem loco ac figura, immobilem stare. hos astrorum ignes sphaeris adfixos perpetuis atque indefessis cursibus labi. et hos animalis deos dicit esse, sphaerarum vero ingenium ex igni coalitum et fabricatum. 10

Iam ipsa animantium genera in quattuor species dividuntur, quarum una est ex natura ignis eiusmodi, qualem solem ac lunam videmus ceterasque siderum stellas, alterum ex aerea qualitate – hanc etiam daemonum dicit – tertium ex 15
204
20

p. 100, 6 sqq. cf. [Plat.], *Epinom.* 987bc

5 inerrabili BMVF *Rom.* : inenarrabili ARNPLU 6 ceteros : ceteris MV et esse : et esse et B, *corr.* B² ἀπλανέσι *Oud.* : planes vel planis B, aplanis B²A, aplanos R, aplanisi *cett. codd.* (amplanisi V), ἀπλανείς *Ald.* 7 iovi FRL : iovis *cett. codd.* 8 martem AFR *Rom.* : martis BMVNPU, marti L 9 octavum BMVAR : octavo FNPLU 11 ac principiis : a principiis MV, et principiis L 14 hoc astrorum NPLU 15 animalis B : animales B² *cett. codd.* 16 igni BMVA : igne FRNPLU 20 ceterosque NPLU 21 aerea : aerea MV, aria B (*corr.* B²) daemonum MVAR *Rom.* : daemonem BFNPLU

aqua terraque coalescere et mortale genus corporum ex eo dividi terrenum atque terrestre – sic enim πεζὸν et χερσαῖον censui[t] nuncupanda – terrenumque esse arborum ceterarumque frugum, quae humi fixae vitam trahunt, terrestria vero, quae alit ac sustinet tellus. 5

Deorum trinas nuncupat species, quarum est prima unus et solus summus ille, ultramundanus, incorporeus, quem patrem et architectum huius divini orbis superius ostendimus; aliud genus est, quale astra habent ceteraque numina, quos caelicolas nominamus; tertium habent, quos medioxi- 10
205 mos Romani veteres appellant, quod [est] sui ratione, sed et loco et potestate diis summis sint minores, natura hominum profecto maiores.

XII Sed omnia quae naturaliter et propterea recte feruntur providentiae custodia gubernantur nec ullius mali causa deo poterit adscribi. quare nec omnia ad fati sortem arbitratur esse referenda. ita enim definit: providentiam esse divinam sententiam, conservatricem prosperitatis eius, cuius causa tale suscepit officium; divinam legem esse fatum, per quod inevitabiles cogitationes dei atque incepta complentur. unde 15
20

p. 101, 2 cf. Plat., *Tim.* 39e sqq. (an *Resp.* 546a, ut Beau. videtur?); p. 101, 9 cf. Plat., *Tim.* 41a; p. 101, 10–11 cf. Plaut., *Cist.* 512; Serv., *Aen.* III 134; VIII 275; p. 101, 16 cf. Plat., *Resp.* 617e; *Tim.* 42d; p. 101, 17 cf. SVF II 933; p. 101, 19 cf. SVF I 162

2 πεζὸν et χερσαῖον *Flor.* : et pone neptepon (neptoton A) *codd.*, ἐγγειον et ἐπίγειον *Beau. ex Platonis Re publ.* 546a; hoc tamen in libro Apuleius Platonis *Timaeo constanter utitur* 3 censui[t] *corr. Colv.* 4 quae om. NPLU 11 est *secl. Tho. Beau., ex Rom., et Flor. Oud.* sed et CH *Oud. Tho. Beau.* : sed *cett. codd.*, sed loco *tuetur Baeh., Rh. Mus.* 1912, 124, et loco (*omisso sed*) *Rom.* 12 diis BMVFR : dii ANPLU sint B : sunt B² *cett. codd.* 15–16 deo poterit : poterit deo MVA 16 arbitratur AM²R, *corr.* A² 20 cogitationes BMVAFR : cognitiones NPLU

si quid providentia geritur, id agitur et fato, et quod fato terminatur, providentia debet susceptum videri. et primam quidem providentiam esse summi exsuperantissimique deorum omnium, qui non solum deos caelicolas ordinavit, quos ad tutelam et decus per omnia mundi membra dispersit, sed natura etiam mortales eos, qui praestarent sapientia ceteris terrenis animantibus, ad aevitatem temporis [s]e<(di)dit fundatisque legibus reliquarum dispositionem ac tutelam rerum, quas cotidie fieri necesse est, diis ceteris tradidit. unde susceptam providentiam dii secundae providentiae ita naviter retinent, ut omnia, etiam quae caelitus mortalibus exhibentur, immutabilem ordinationis paternae statum teneant. daemones vero, quos Genios et Lares possumus nuncupare, ministros deorum arbitratur custodesque hominum et interpretes, si quid a diis velint. nec sane omnia referenda esse ad vim fati putat, sed esse aliquid in nobis et in fortuna esse non nihil. et fortunae quidem improvidos casus ignorari a nobis fatetur; instabile enim quiddam et incurrens intercedere solere, quae consilio fuerint et meditatione suscepta, quod non

p. 102, 4 sqq. cf. Plat., *Tim.* 41 ac; p. 102, 14 cf. Plat., *Symp.* 202e

6 sapientia : sapientiam AR 7 terrenis *om.* AR edidit Rom. : edit R, fecit B³, dedit P³Pa, sedit B *cett. codd.* 8 dispositionem FL : dispositionum L² *cett. codd.* 10 providentiam *tuetur Krafft, MH 1979, 157 n. 20* : provinciam *Tho. Beau.* 11 retinent : retinet NPLU, *corr.* P² caelitus B² *Tho. Beau.* : caelestus B, caelestis MVNPLU, scelestis A, caelestibus a F, a caelestibus R Rom. *probante Krafft, ibid.* post etiam, non post omnia *distinguit Krafft, MH 1971, 157 n. 21* 13 daemones : daemones B²VU 14 arbitratur RV²CHPa *Scal.* : arbitrantur V *cett. codd.* 16 putat RV²CHPa Rom. : putant V *cett. codd.* fortuna esse : fortuna AR Rom. 17 et fortunae BMVAR Rom. : eius fortunae FNPLU 19 quod AP³ *Helm, BPW 1909, 843 Novàk, W. St. 1911, 109* : quae *cett. codd.*, *punctis notat V²*

patiatur meditata ad finem venire. et tunc quidem cum impedimentum istud utiliter provenit, res illa felicitas nominatur; at ubi repugnationes istae nocivae erunt, infelicitas dicitur. omnium vero terrenorum nihil homine praestabilius providentia dedit.

XIII Quare idem bene hominis pronuntiat esse animam corporis dominam. at enim cum tres partes animae ducat esse, rationabilem, id est mentis optumam portionem, hanc ait capitis arcem tenere, irascentiam vero procul a ratione ad domicilium cordis deductam esse obsequique eam in loco respondere sapientiae, cupidinem atque appetitus, postremam mentis portionem, infernas abdominis sedes tenere ut popinas quasdam et latrinarum latebras, deversoria nequitiae atque luxuriae; relegatam vero idcirco longius a sapientia hanc partem videri, ne importuna vicinitas rationem consulturam desuper cunctorum saluti in ipsa cogitationum utilitate turbaret. totum vero hominem in capite vultuque

p. 103, 6 cf. Plat., *Tim.* 69c–70b; *Resp.* 439d sqq.; 571c–572a; 580d sqq.; p. 103, 10–11 cf. Plat., *Tim.* 70e; p. 103, 14 sqq. cf. Plat., *ibid.*, 44d–45a

3 repugnationes ARU² Rom. : repugnatione U *cett. codd.* 6 hominis *Lips.* : homines *codd.*, *secl. Novàk, W. St. 1911, 109, fortasse recte* pronuntiat esse Pa *Scal.* : pronuntiant esse BA NPLU, pronunciarunt esse R Rom., pronunciantes se M, pronunciant animam esse F, pronuntiat *tantum* CH, pronunciantes *tantum* V 7 ducat : dicat B²ARP² Rom. 8 optumam BM : optimam B²AP² *cett. codd.* (animam P) 12 tenere : teneret BMV (*corr.* V²) 14 relegatam : relegatum ANP, *corr.* P² 15 vicinitas FP² *Baeh., Rh. Mus. 1912, 124* : vicinitas et *cett. codd.*, vicinitate *Hild. Tho. Beau.*, vicinitas eius *con. Tho.* 16 consulturam *Salm. Tho. Beau.* : consumpta F, consumptum V, consumptam *cett. codd.* 17 turbaret : turbaretur NPLU, *corr.* P² vultuque NPLU

208 esse; nam prudentiam sensusque omnis non alias quam illa
 parte corporis contineri. cetera enim membra ancillari et
 subservire capiti, cibos et alia subministrare, vectare etiam
 sublime positum ut dominum atque rectorem providentia-
 que eius a periculis vindicari. sed machinamenta, quibus ad 5
 sentiendas et diiudicandas qualitates sensus instructi sunt,
 ibidem erga regiam capitis constituta esse in conspectu
 209 rationis, ut intellegendi ac persentiscendi veritas adiuvetur.
 XIV Sensus vero ipsi ad ea, quae sunt sensibilia, apte composita
 natura intellegentiam cognatam tenent. ac primo oculo- 10
 rum acies gemellas perlucidas et quadam luce visionis illu-
 stres noscendi luminis officium tenere. auditionem vero
 aerae naturae participem aeris nuntiis percipere sonores.
 iam gustatus solutiores esse sensus ideoque umidioribus et
 aquosis potius commodatos. tactum etiam terrenum atque 15
 corporeum solidiora, quaeque contingi offendique possunt,
 sentire. eorum etiam, quae corrupta mutantur, separata intel-
 legentia est. in media namque regione oris nares natura
 constituit, quarum bifori via odor cum spiritu com meat.
 conversiones autem mutationesque odoratus causas dare 20
 easque de corruptis vel adustis vel mitescentibus aut made-

p. 104, 11 cf. Plat., *Tim.* 45bc; p. 104, 12 sqq. cf. *ibid.*, 67b;
 p. 104, 19 cf. *ibid.*, 66d–67a

1 namque AR Rom. alias : alia Colv. 4 positum ut H Oud.
 Tho. Beau. : possit ut cett. codd. (possit in M, possuit ex emend.
 V²) 6 et diiudicandas : diiudicandasque AR Rom. 8 persenti-
 endi AR Rom. 11 perlucidas et B² Gold., Wien. Sitz. Ber.
 1871, 172 Tho. Beau. : perlucidas esse B cett. codd., perlucidas
 esse, eas Rom. 19 bifori via BMVA : bifordia FNPLU, sym-
 phonia R Rom. 20 odoratus B²V²ARU : odoratis BMVF, odo-
 ratas NP, odoratustas L 21 mitescentibus : muculentibus con.
 Colv. (*unde Flor.*), madescentibus Rom., illiquescentibus con. Roh-
 de, J LZ 1876, 781

210 factis sentiri, cum quidem ea, quae <fe>runtur vapore vel
 fumo exhalantur, odorum viis iudicium sensusque succe-
 dunt; nam res[istent] integrae et aer purus numquam eius-
 modi auris inficiunt eos.
 211 Sensus quidem ipsi communes nobis sunt cum ceteris ani- 5
 mantibus. at enim hominis sollertia eiusmodi divino benefi-
 cio instructor auctiorque, quod auditus illi est visusque prae-
 stantior. oculis namque metitus est caelum siderumque cir-
 cuitus et astrorum obitus atque ortus eorumque cum signifi- 10
 catibus spatia comprehendit, ex quo pulcherrimus et uberrimus
 fons ille philosophiae profluxit. auditu vero quid homi-
 ni magnificentius potuit evenire, per quem prudentiam sapientiamque
 condisceret numerosque orationis metiretur ac
 modos faceret fieretque ipse totus modulatus ac musicus? 15
 lingua et dentium vallum et ipsius osculi venustas accessit.
 212 quod quidem aliis animantibus ad explendam victus necessi-
 tatem inferendasque ventri copias comparatum est, sed ho-
 minis promptuarium potius rectae rationis et suavissimae

p. 105, 7 cf. Plat., *Tim.* 46e–47b; p. 105, 8 cf. *ibid.*, 47ab; p. 105,
 11–12 cf. *ibid.*, 47cd; p. 105, 15 cf. *ibid.*, 75de; Cic., *De nat. deor.*
 II 59, 148

1 quae <fe>runtur Tho. Beau., quae uruntur Lips., quae vertuntur
 Koziol, *Zeitschr. Österr. Gymn.* 1877, 749 2 odorum viis
 Beau. : odore viis codd., desp. Tho., odore sui con. Tho. Baeh., *Rh.*
Mus. 1912, 125 3 res[istent] integrae Tho. Beau. : resistant in-
 tegre A, resistant aegrae vel egrae cett. codd. (res si stent integrae
 Pb, si res stent integrae B² in rasura, si restent integrae R Rom.)
 4 auris R Tho. Beau. : auras BMVAR² Rom., aures F, om.
 NPLU eos NPLU Tho. : eo BMVF, et V²AR Rom. 6 hominis
 Rom. Tho. Beau. : hominum codd. Vulc. Flor. Hild. 7 illi H
 Stew. Tho. Beau. : ille cett. codd., illis Vulc. 9 significantibus
 BM : significantibus ARFNPU, significationibus VL 14 ipse et
 ipse NPLU 16 animantibus : amantibus NPLU 17 comparatum :
 comparandum NPLU hominis : homini FCH con. Stew.,
unde Tho. Beau.

orationis hoc datum est, ut, quae prudentia corde conceperit, ea sensa promat oratio.

- XV Sed totius corporis habitus et figura membrorum alia condicione sunt optuma, alia longe peiora. inferiora reguntur optimatium praestantia et ipsa ministerium suggerunt victuale. pedes denique (ceteraque) umerorum tenus capiti oboediunt. at superciliorum saepes praemuniunt oculis, ne desuper prouat quod teneras visiones mollesque perturbet. pulmones loco ac sui genere cordi plurimum consulunt, cum exardescit ira trepidansque celerioribus motibus vertex cordis ipsius madens sanguine pulmonum excipitur mollitia, siti, frigore. lienem vero iocineri non frustra esse finitimum, ut eius redundantiam participatis haustibus releuet abstergeatque ea, quae sordium fuerint, purumque ac sincerum praestet, quod maxime fibris est commodum. ventrem hiris inte-

p. 106, 6 cf. Plat., *Tim.* 44de; p. 106, 7–9 cf. Cic., *De nat. deor.* II 57, 143; p. 106, 9–12 cf. Plat., *Tim.* 70cd; p. 106, 12 sqq. cf. *ibid.*, 72c; p. 106, 15 cf. *ibid.*, 73a

1 orationis *om.* AR Rom. conceperit : concepit RNPLU 6 denique : omniaque Sinko, *diss.* 20, qui post hoc verbum lacunam statuit; ceteraque addendum *con. Tho.*, quod pro denique rescribit Beau.; indeque Purser, *Hermath.* 1912, 52 Brakman, *Mnem.* 1928, 184; dein quae Chodaczek, *Eos* 1929, 300; at denique idem valere atque igitur monet Redfors, *op. cit.*, 41 umerorum : umeroru B, humero A, humorum N, umeroruui M, humo R 7 at : ad MV, corr. V² oculos B²F 8 post perturbet deest A 10 motibus : molestibus MV, corr. V² 12 siti : sitis MV, sui P non frustra B²V²R Rom. : haud frustra Pa, vel frustra BV *cett. codd.* 13 redundantiam F : redundantia *cett. codd.* participati MV, corr. V² abstergeatque FR 14 ea quae BFRNPU : eaque MVL sordidum NLU fuerint B²FR : fuerit BMVNPLU ac sincerum : et sincerum NPLU

- stinorum circumplexum et nexibus impeditum esse, ne esculenta et potulenta sese penetrarent, sed ut retenta paulisper utilitatem sui ac censum animantibus exhiberent; nam [ne] exhaustis et labentibus iis quae inferuntur, momentis omnibus appetendi cibi necessitas immineret et ad hoc unum occupari nobis dies noctesque esset necesse. visceribus ossa sunt tecta; eadem revincta sunt nervis. et tamen ea quae sunt internuntia sentiendi, sic sunt operta visceribus, ne crassitudine sensus hebetentur. illa etiam, quae iuncturis et copulis nexa sunt, ad celeritatem facilius se movendi, haud multis sunt impedita visceribus. denique ipsius capitis verticem specta: contectum tenui cute capillisque hirsutum videbis adversum vim frigoris et caloris. at enim illae optimae sunt partes, quas labor subigit, ut femina ipsaque sessitandi regio est. quid de cibatu ipso loquar, quem itinera ex utero manantia, fibris iecoris adiuncta, dispertiunt in cruoris habitudinem versum, ut eum ex eo loco per omnes artus

p. 107, 6 cf. Plat., *Tim.* 74de; p. 107, 7–9 cf. *ibid.*, 74e–75a; p. 107, 11–15 cf. *ibid.*, 75e; 76c; p. 107, 15 sqq. cf. *ibid.*, 79a; 80d

1 ne esculenta B²Fpa : nesculenta B, esculenta *cett. codd.* 2 potulenta RPa Oud. : poculenta *cett. codd.* retenta : retinent a MV 3 censum : sensum FRPL²U, cessum L, corr. L² nam BMV : *om.* FRNPLU ne *secl. Tho. Beau.* 4 exhaustus MV iis quae Rom. : his que R, usque BMV, que vel quae FNPLU (labentibus usque (quae) *Tho. Beau.*) 7 et tamen ea : etiam enea BMV, corr. B² 10 se movendi Lips. *Tho. Beau.* : se movenda *codd.* 11 haud CHPaPb Rom. : aut *cett. codd.*, *om.* F impedita : impedimenta RNP, corr. P² 13 optimae Vulc. : optime vel optumae *codd.* 14 subigit : subiit NPLU femina BMVR : semina FPLU, semen ita N, ita *del.* N² 16 manantia RLU : manentia *cett. codd.*, meantia *con. Tho.*

natura sollers derivari faciat? sed e regione cordis venarum
 meatus oriuntur per pulmonum spiracula vivacitatem trans-
 ferentes, quam de corde susceperint, et rursus ex illo loco
 215 divisae per membra totum hominem iuvant spiritu[m]. hinc
 illae anhelandi vices haustae redditaeque alterno modo, ne
 mutuis impediuntur occursibus. venarum diversae sunt qua-
 litates, quas ad procreandum e regione cervicum per medul-
 las renum commeari et suscipi inguinum loco certum est et
 pulsu venarum genitale seminium humanitatis exire.
 XVII At cum totius corporis tres dicat esse substantias, pri- 10
 mam vult videri ex igni et aqua et ceteris elementis, aliam ex
 consimilibus partibus viscerum, ossiculorum, cruoris et cetero-
 rum, tertiam de discrepantibus diversisque membris, id est
 capite, utero et articulis disparibus. unde et substantia, quae
 de simplicibus constat elementis, si id, quod necessitate vic- 15
 tus extrinsecus adrogatur, quomodo congruit et generi sin-
 216 gulorum, qualitatem corporis temperiemque custodit, et il-
 lis, quae de consimilibus, robur auget et iis, quae inter se
 disparia supra diximus, pulchritudinem nutrit; et simul

p. 108, 1–6 cf. Plat., *Tim.* 70b; 78ae; 81a; p. 108, 6 cf. *ibid.*,
 91ab; p. 108, 10 cf. *ibid.*, 81e–82b; p. 108, 14 sqq. cf. *ibid.*,
 81c–82b

1 faciat B²RCH : facit B *cett. codd.* 4 spiritu[m] Wow. 5
 illae F : ille R, illa *cett. codd.* 6 diversae : dispersae NU, divisae
 L 9 pulsu venarum *Baeh., Rh. Mus.* 1912, 125 *Beau.* : rursus
 venarum *codd., desp. Tho.* seminium : seminum NPLU 10
 corporis tres Pa *Brant.* : corporis duas B², corporis *tantum* B *cett.*
codd. primam B² *Rom.* : primum *cett. codd.* 11 igne
 NPLU aliam : aliis NPLU 14 capitis MV et substantia : ea
 substantia *con. Tho.* 16 quomodo *obscurum* : commodo (*id est*
apte) *Purser, Hermath.* 1912, 53 *Beau.* generis NPLU 18
 auget et iis quae B² *Gold. Tho. Beau.* : augetet iisque BM, augetet
 usque V, auget iisque (*vel usque*) FNPLU, auget et *om.* R 19
 simul RCPa *Rom.* : simulabo BMV, simul ob FNPLU, simili modo
Purser, ibid.

aequalitas ista sicci, umidi, ferventis ac frigidi sanitatem,
 vires speciemque largitur, sicuti illa intemperans atque im-
 moderata permixtio singulis universisque vitiatas animal ce-
 leri exitio corrumpit.
 XVIII Tripertitam animam idem dicit: primam eius rationabi- 5
 lem esse partem, aliam excandescitiam vel irritabilitatem,
 tertiam appetitus; eandem cupiditatem possumus nuncupa-
 re. sed tunc animanti sanitatem adesse, vires, pulchritudi-
 nem, cum ratio totam regit parentesque ei inferiores duae
 partes concordantesque inter se iracundia et voluptas nihil 10
 appetunt, nihil commovent, quod inutile esse duxerit ratio.
 eiusmodi ad aequabilitatem partibus animae temperatis cor-
 pus nulla turbatione frangitur. alioquin invehit aegritudi-
 nem atque invalentiam et foeditatem, cum incompositae et
 inaequales inter se erunt, cum irascentiam et consilium sub- 15
 217 egerit sibi que subiecerit cupiditas aut cum dominam illam
 reginamque rationem obsequente licet et pacata cupidine ira
 flagrantior vicerit. sed aegritudinem mentis stultitiam esse
 dicit eamque in partes duas dividit. harum unam imperitiam
 nominat, aliam insaniam vocat; et imperitiae morbum ex 20

p. 109, 5–8 cf. Plat., *Tim.* 89e–90c; p. 109, 8 cf. Plat., *Resp.*
 430e; 441e; p. 109, 14 sqq. cf. Plat., *Resp.* 431a; p. 109, 18 cf.
 Plat., *Tim.* 86b

1 aequalitas ex aequalitatis L², ex aequalitates P² (atque)
 umidi *Beau.* sicci, umidi : sictium id M, sicum id est V 2 sicuti
Hild. Tho. Beau. : sicum *codd.* (sic CH), sicut *Rom.* 3 animal :
 anima NPLU 8 animanti sanitatem : animantis animantem
 BMV, *corr.* B² 9 totam : totum BMV 11 duxerit B²F² *Colv.* :
 duxerint BMFNPL²U, dixerint VRL 12 aequabilitatem :
 aequalitatem B²MVR, aquabilitatem B animae temperatis
 FRNPLU : anima etenimperatis BMV (peractis V), anima etenim
 imperatis B² 14 invalentiam : valentiam BMV 15 irascentiam
 B R *Rom.* : irascentia *cett. codd.* 16 aut BRLU : autem
 MVFNP 17 cupidine RCH *Rom.* : cupidini *cett. codd.*

gloriosa iactatione contingere, cum eorum, quorum ignarus est, doctrinam aliquis scientiamque mentitur; furorem vero pessima consuetudine et libidinosa vita solere evenire hancque insaniam nominari, quam vitiosa qualitas corporis pro-
 dit, cum ea, quae rationi sunt parata in ipso vertice, impor-
 tunis angustiis coartantur. at enim hominem tunc esse per-
 5 perfectum, cum anima et corpus aequaliter copulantur et inter se conveniunt sibi que respondent, ut firmitas mentis praevalentibus corporis viribus non sit inferior; corporis vero tunc nativis incrementis augetur, cum valitudinis ratio pro-
 10 curata salubriter modum necessarii victus nescit excedere
 218 nec valitudo obteritur magnitudine externorum laborum nec pabuli sarcina immoderatus invecti vel non, ut oportet, digesti distributique per corpus. tunc enim artus ac membra
 15 vigoris debiti modum et vires retinent, cum id, quod infer-
 tur, ad totius corporis conservationem veluti singillatim exaequatum cunctis partibus diditur. verum enimvero tunc exitium † copo ***

p. 110, 6 cf. Plat., *Tim.* 87d–88b

4 prodit B² *Vulc.* : prodidit R, prodiit B *cett. codd.* 10 ratio *Tho. Beau.* : portio FRV², potio MVNPLU, passio B², patio B 13 pabuli sarcina BF : pabulis articina MV, pabuli sarcinae RNPLU 14 digesti : degesti BMV 17 diditur B *Tho.* : dividitur B² *cett. codd. Beau.* 17–18 exitium copo *vel compo vel cupio codd. praeter* B³ *qui* exitio corrumpit in rasura habet (ex initium copo M, coporis M²). *Quae verba sic veteres editiones refinxerunt* : cum id minime fit, tunc sequitur (*vel sequi*) exitium corporis. *In libris vero manu scriptis statim subeunt verba* : moralis philosophiae etc. *Hoc autem non evenit in libro R, qui post verba verum enimvero tunc exitium corporis prioris De Platone libri finem indicat et alteri libro verbis* Moralism philosophiae initium dat; de philosophia liber tertius incipit *add. F² mg.*

LIBER II

1 Moralism philosophiae caput est, Faustine fili, ut scias qui-
 219 bus ad beatam vitam perveniri rationibus possit. verum ut
 beatitudinem bonorum fine ante alia contingere ⟨p⟩ut⟨es⟩,
 ostendam quae de hoc Plato senserit. bonorum igitur alia
 220 eximia ac prima per se ducebat esse, per praeceptionem cetera
 5 bona fieri existimabat. prima bona esse deum summum
 mentemque illam, quam voūv idem vocat; secunda ea, quae
 ex priorum fonte profluerent, esse animi virtutes, prudentiam,
 iustitiam, pudicitiam, fortitudinem. sed his omnibus
 praestare prudentiam, secundam numero ac potestate continen-
 10 tiam posuit, has iustitiam sequi, fortitudinem quartam
 esse. differentiam hanc bonorum esse constituit: partim divina
 per se et prima simplicia duci bona; alia hominum nec
 eadem omnium existimari. divina quapropter esse atque
 221 simplicia virtutes animi, humana autem bona ea, quae quorundam
 15 essent, quae cum corporis commodis congruunt, et

p. 111, 6 cf. Plat., *Legg.* 631bc; p. 111, 10 cf. *ibid.*, 631c; p. 111, 15 cf. *ibid.*, 661a; 697b; Stob. II 68, 24 W.-H.

2–3 *Locum corruptum multis modis temptaverunt viri docti, e.g.* : verum [ad] beatitudinem bonorum fine ante alia contingere put⟨o⟩ ostendam⟨que⟩ *con. Tho.*; verum, ut beatitudinem bonorum fine ante alia ⟨cognito⟩ contingere t⟨e scias⟩ *Sinko, diss. 23; textum a Iohanne Beaujeu emendatum dubitanter accepimus* 4 de hoc : hoc BMV bonorum : bonum NPLU 5 ducebat BMVFR : dicebat B²NPLU praeceptionem *codd. Beau.* : perceptionem *Ald. Tho.* 7 secunda U *correxeram, Maia* 1966, 166 : secundum *cett. codd.* que MV 8 ex priorum : priorum BMV 15 humana B³R²HPaPb *Scal.* : humera *cett. codd.* (numera V) eaque BMVL² 15–16 eaque quorundam esse *Rom. con. Tho. unde Beau.*

illa quae nominamus externa, quae sapientibus et cum ratione ac modo viventibus sunt sane bona, stolidis et eorum
 II usum ignorantibus esse oportet mala. bonum primum est
 verum et divinum illud, optimum et amabile et concupiscendum, cuius pulchritudinem rationabiles appetunt mentes
 5 natura duce instinctae ad eius ardorem. et quod non omnes
 id adipisci queunt neque primi boni adipiscendi facultatem
 possunt habere, ad id feruntur quod hominum est. secundum
 222 nec commune multis est nec [quod] omnibus similiter
 bonum. namque appetitus et agendi aliquid cupido aut vero
 10 bono incitatur aut eo quod videatur bonum. unde natura
 duce cognatio quaedam est cum bonis ei animae portioni[s]
 quae cum ratione consentit. accidens autem bonum est et
 putatur, quod corpori rebusque venientibus extrinsecus
 copulatur. et illum quidem, qui natura imbutus est ad
 15 sequendum bonum, non modo sibimet intimatum putat, sed
 omnibus etiam hominibus, nec pari aut simili modo, verum
 patriae unumquemque acceptum esse, dehinc proximis et
 mox ceteris, qui familiari usu vel notitia iunguntur.

p. 112, 2–3 cf. Plat., *Legg.* 661b; 661d; p. 112, 15 cf. [Plat.], *Epist.* IX, 358a

2 sane : sine BMV, corr. B² 3 esset B, essent M, esse et V (corr. B²) 6 instinctae ad *Tho. Beau.* : instincta eadem BR, instinctae eadem *cett. codd.* 7 adipiscendi : dispiciendi *vel* adspiciendi *con. Tho.* 9 quod *secl. Tho.* : quidem R *Rom.*, ante secundum *traï. Purser, Hermath.* 1912, 53 *Beau.* (nec quod : neque *con. Tho.*, *Bull. Acad. Roy. Belg.* 1899, 476) 10 vero CH *Rom.* : verbo *cett. codd.* 12 portioni[s] *Rom.* : portionis R, partionis *cett. codd.* 13 cum ratione *Oud.* : curationi *codd.*, rationi *Rom.* 16 intimatum *codd.*, defend. *Redfors* 62 *Beau.* : ipsi natum *Casaub. Tho.*, uni natum *Rohde, JLZ* 1876, 781 *Helm BPW* 1909, 843 18 patriae corr. *Casaub. ex [Plat.] epist. IX, 358a* : etiam *codd.*, *secl. lacunam indicantes Gold. Tho. Beau.*, quod verbum alii alio modo correxerunt acceptum *desper. Gold. Tho.*

Hominem ab stirpe ipsa neque absolute malum nec bonum nasci, sed ad utrumque proclive ingenium eius esse;
 223 habere semina quidem quaedam utrarumque rerum cum nascendi origine copulata, quae educationis disciplina in partem alteram debeant emicare, doctoresque puerorum nihil
 5 antiquius curare oportet quam ut amatores virtutum velint esse, moribus, institutis eos ad id prorsus imbuere, ut regere et regi discant magistra iustitia. quare praeter cetera induci ad hoc eos oportere, ut sciant, quae sequenda fugiendaque
 10 sint, esse honesta et turpia, illa voluptatis ac laudis, haec plena dedecoris ac turpitudinis; honesta eadem, quae sunt bona, confidenter optare nos oportere. tria genera ingeniorum ab eo sunt comprehensa, quorum praestans, egregium
 224 appellat unum, alterum deterrimum pessimumque, tertium ex utroque modice temperatum medium nuncupavit. mediocritatis huius vult esse participes puerum docilem et virum
 15 progredientem ad modestiam eundemque commodum ac venustum. eiusmodi quippe medietatis inter virtutes et vitia intercedere dicebat tertium quiddam, ex quo alia laudanda,

p. 113, 1 sqq. cf. J. Beaujeu, *Apulée, Opuscules Philosophiques*, Paris 1973, pp. 284–285; p. 113, 8 sqq. cf. Plat., *Resp.* 518b sqq.; *Legg.* 643a sqq.; 653bc

1 ipsa CH *Rom.* : ipse *cett. codd.* 6 oportet : oportere H *con. Rohde, ibid.* 6–7 velint esse H *con. Stew.* : vel inter se *cett. codd.* 10 ante illa *add. plena Tho. Beau.* ac laudis BR *con. Scal.* : haec laudis *cett. codd.* 10–11 haec plena *correxì, Maia* 1966, 166 : hactenus *codd.*, haec vero *Scal. Flor.*, haec *Novák, W. St.* 1911, 113 *Beau.*, hae(c) autem *Baeh., Rh. Mus.* 1912, 126, haec contra *con. Tho.* 13 et egregium F *Gold. Tho. Beau.* 16 particeps RL, participem *Rom.* 17 modestiam BV²FR : molestiam MVNPLU commodum B²FNLU : quomodo MVR, comodo BP 18 medietatis B²R² : medietates BR *cett. codd.* 19 quiddam : quidam MV, quidem L

alia culpanda essent. inter scientiam (et inscientiam opinionem alteram) validam alteram falsam, pervicaciae vanitate iactatam; inter pudicitiam libidinosamque vitam abstinentiam et intemperantiam posuit, fortitudini ac timori medios pudorem et ignaviam fecit. horum quippe, quos mediocres vult videri, neque sinceram esse virtutes nec vitia tamen mera et intemperata, sed hinc atque inde permixta esse.

IV Malitiam vero deterrimi et omnibus vitiis imbuti hominis ducebat esse. quod accidere censebat, cum optima et rationabilis portio et quae etiam imperitare ceteris debet, servit aliis, illae vero vitiorum ducatrices, iracundia et libido, ratione sub iugum missa dominantur. eandem malitiam de diversis, abundantia inopiaque, constare. nec solum eam inaequalitatis vitio claudicare arbitratur, incumbere sed etiam dissimilitudini. neque enim posse[t] cum bonitate congruere, quae a semetipsa tot modis discrepet et non solum

p. 114, 1 cf. Plat., *Men.* 98a–99a; *Symp.* 202a; *Resp.* 478bd; *Theaet.* 201bc; p. 114, 8 cf. Plat., *Resp.* 431a; *Tim.* 88b; p. 114, 13 cf. Arist., *EN* II 6, 1106b 28; 8, 1108b 11; p. 114, 16 cf. Plat., *Phaed.* 93e; *Resp.* 554e

1 post scientiam lacunam significav. *Gold. Tho.*, suppl. *Sinko*, *diss.* 24; (et inscientiam) validam (alteram opinionem), alteram falsam suppl. *Vahlen apud Gold.*, unde *Tho. Beau.* 3 pudicitiam BR *Rom.* : prudentiam *cett. codd.*, pudentiam *Oud.* 6 vitia tamen mera Pa *Rom.* : viciatum mera *cett. codd.* (vicia cum mera R, vicia temeraria B², vicia mera H) 8 deterrimi B²R : B non liquet, deterrimam *cett. codd.* 9 ducebat : dicebat BN² 11 illae F : ille RNPLU, illa BMV 13 eam LU : ea *cett. codd.* 14 arbitratur et LU 14–15 sed etiam incumbere F *edd.* 15 dissimilitudini *Novák*, *W. St.* 1911, 114 : dissimilitudine *codd. Beau.*, (ad) dissimilitudinem *Gold. Tho.* posse[t] *Koziol*, *Zur Kritik u. Erklärung ... Apuleius*, *Wien* 1870, 10 *Tho. Beau.* 16 modis mundis MV

disparilitatem sed etiam inconcinnitatem prae se gerat. tres quapropter partes animae tribus dicit vitiis argueri: prudentiam indocilitas impugnat, quae non abolitionem infert scientiae, sed contraria est disciplinae discendi – huius duas ab eo species accipimus, imperitiam et fatuitatem, quarum imperitia sapientiae, fatuitas prudentiae inveniuntur inimicae – iracundiam audacia; in eius comitatu[m] secuntur indignatio et incommobilitas – ἀσorgησίαν sic interim dixerim –, quae non extinguit incitamenta irarum, sed ea stupore defigit immobili. cupiditatibus luxuriam, id est appetitus applicat voluptatum et desideriorum ad fruendum potiendumque haustus inexplebiles. ex hac manat avaritia atque lascivia, quarum altera liberalitatem coercet, altera immoderatus fundendo patrimonia prodigit facultates.

V Sed virtutem Plato habitum esse dicit mentis optime et nobiliter figuratum, quae concordem sibi, quietem, constantem etiam eum facit cui fuerit fideliter intimata, non verbis modo sed factis etiam secum et cum ceteris congruentem: haec vero proclivius, si ratio in regni sui solio constituta

p. 115, 2 sqq. cf. Arist., *EN* II 8, 1108a 7 sqq.; II 7, 1107b 8 sqq.; *EE* 1220b 38; *MM* 1191b 24; *De virt. et vit.* 1250a 16 sqq.; p. 115, 15 sqq. cf. Plat., *Phaed.* 93e; *Resp.* 554e; *SVF* III 197 sqq.

2 animae partes MF 5 accipimus BMV : accepimus FRNPLU 7 audacia; in eius *Hild. Tho. Beau.* : audacia eius CH, audaciam eius *cett. codd.* comitatu[m] *Koziol, ibid.*, 9 *Tho. Beau.* 10 defigit *Stew.* : deficit *codd.* applicat ante luxuriam *trai.* F, post luxuriam *Rom.* 11 voluptatum FLU : voluptatem *cett. codd.*, om. R 14 facultates H *corr. Tho. Beau.* : facultatem *cett. codd.* 15 virtutem R² *Flor.* : virtutes R *cett. codd.* 16 figuratae B² *Rom.* quietem *codd. def. Tho. collato Prisc.* VI, 56 et 58 : quietum *Vulc.* constantem B²F : constanter *cett. codd.* 19 haec : hoc C *Rom. cett. edd. praeter Gold. Tho. Beau.*

appetitus et iracundias semper domitas et in frenis habet ipsaeque ita oboediunt, ut tranquillo ministerio fungantur. unimodam vero esse virtutem, quod bonum suapte natura adminiculo non indiget, perfectum autem quod sit solitudine debet esse contentum. nec solum <ae>qualitas verum 5 etiam similitudo cum virtutis ingenio coniungitur: ita enim 228 secum ex parte omni congruit, ut ex se apta sit sibi que respondeat. hinc et medietates easdem virtutes ac summitates vocat, non solum quod careant redundantia et egestate, sed quod in meditullio quodam vitiorum sitae sint. fortitudo 10 quippe circumscissitur hinc audacia, inde timiditate: audacia quidem confidentiae fit abundantia, metus vero vitio deficientis audaciae. virtutum perfectae quaedam, imperfectae 15 sunt aliae. et imperfectae illae, quae in omnibus beneficio solo naturae proveniunt vel quae solis disciplinis traduntur et magistra ratione discuntur; eas igitur quae ex omnibus constant, dicimus esse perfectas. imperfectas virtutes semet comitari negat; eas vero quae perfectae sint, individuas sibi

p. 116, 3–4 cf. Plat., *Resp.* 617e; SVF III 49 sqq.; p. 116, 7 cf. Arist., *EN* 1106b 27 sqq.; Plut., *De virt. mor.* 444c etc.; Hipp., *Dox.*, p. 569, 4 Diels; Alkin., *Didask.*, cap. 30; p. 116, 13 sqq. cf. Stob. II 136, 16 W.-H.; p. 116, 17 cf. SVF III 295 sqq.; Alkin., *Didask.*, c. 29; Anon., *Comm. Theaet.* 9, 40; 11, 16 Diels

1 et iracundias CH Rom. : est iracundias cett. codd. (est om. F) domitas R Rom. : indomitas cett. codd. 2 ipsaeque F : ipse que (vel quae) BMRNPLU, ipsa que V, ipsique B² 3 natura B²R Rom. : naturae cett. codd. 5 contentum B²MVFLU : contemptum BRNP <ae>qualitas corr. Reiz, *Misc. Obs.* X, 1, 141 8 easdem NU conieceram ipse (Maia 1966, 166) : easdemque N² cett. codd. (et cf. Löfstedt, *Synt.* II, 341–342) 11 inde timiditate audacia om. MV 12 fit H Rom. : sit cett. codd. vitio H Colv. : vitium cett. codd. 16 magistra B² Vulc. : magis cett. codd. (gis V) 17 constant FLU dicimus RL 18 sint : sunt B²VR

et inter se conexas esse ideo maxime arbitratur, quod ei cui sit egregium ingenium, si accedat industria, usus etiam et disciplina, quam dux rerum ratio fundaverit, nihil relinquitur quod non virtus administret. virtutes omnes cum animae partibus dividit et illam virtutem, quae ratione sit nixa 5 et est spectatrix, diiudicatrix omnium rerum, prudentiam dicit atque sapientiam. quarum sapientiam disciplinam vult videri divinarum humanarumque rerum, prudentiam vero scientiam esse intellegendorum bonorum et malorum, eorum etiam quae media dicuntur. in ea vero parte quae iracundior habeatur fortitudinis sedes esse et vires animae nervosque ad ea implenda quae nobis severius agenda legum imponuntur imperio. tertia pars mentis est cupidinum et desideriorum, cui necessario abstinentia comes est, quam vult esse servatricem convenientiae eorum quae natura recta 15 pravaque sunt in homine. ad placentiam, ad mediocritatem libido flectitur actusque voluptarios ratione huius dicit ac modestia coerceri. per has tres animae partes quartam virtutem, iustitiam, aequaliter dividente <m> s<e> scientiamque, causam esse dicit ut unaquaque portio ratione ac modo ad 20

p. 117, 7 cf. SVF II 35 sqq.; p. 117, 8 cf. Arist., *EN* VI 5, 1140b 4; SVF III 262 sqq.; [Plat.], *Def.* 411d; p. 117, 11 cf. Plat., *Resp.* 411b; 429ac; 433cd; [Plat.], *Def.* 412a; p. 117, 13 cf. Plat., *Resp.* 432a; 442cd; Arist., *Top.* 136b 13; 138b 4; [Plat.], *Def.* 411e; 412b; SVF II 35; p. 117, 18 cf. Plat., *Resp.* 433a sqq.; 443de; [Plat.], *Defin.* 411de

2 industria : industria MV 6 diiudicatrix : diiudicatrixque F add. 16 ad placentiam : a displicentia corr. Beau., *addub. Tho. in apparatus*, a placentia con. Tho., *Bull. Acad. Belg.* 1898, 1007 19 dividente <m> s<e> Oud. *collato* 234 et Plat., *Resp.* 433b Tho. Beau. : dividentem CH, dividentes cett. codd. 20 portio Pa con. Tho., *unde Beau.* : potiore MVFNPU, potiora B, potioem R, portio L

fungendum munus oboediat. hanc ille heros modo iustitiam nominat, nunc universae virtutis nuncupatione complectitur et item fidelitatis vocabulo nuncupat; sed cum ei quo possidetur est utilis, benivolentia est, at cum foras spectat et est fida speculatrix utilitatis alienae, iustitia nominatur. est et illa iustitia, quae quartum (in) vulgata divisione virtutum locum possidet, quae cum religiositate, id est *δσιότητι*, copulatur. quarum religiositas deum honori ac suppliciis divinae rei mancipata est, illa vero hominum societatis et concordiae remedium atque medicina est. duabus autem aequalibus de causis utilitatem hominum iustitia regit, quarum est prima numerorum observantia et divisionum aequalitas et eorum quae pacta sunt symbole, ad haec ponderum mensurarumque custos et communicatio opum publicarum; secunda finalis est et veniens ex aequitate partitio, ut singulis in agros dominatus congruens deferatur ac servetur, bonis optima portio, minor non bonis; ad hoc bonus quisque natura et industria in honoribus et officiis praeferatur, pessimi cives luce careant dignitatis. sed ille iustus in deferendo honore ac servando modus est ei, qui est suffragator bonorum et malorum subiugator, ut semper in civitate emineant quae sunt omnibus profutura, iaceant et subiecta sint cum suis auctoribus vitia.

p. 118, 2 cf. Arist., *EN* V 3, 1130a 9; p. 118, 3 cf. Plat., *Legg.* I, 630c; p. 118, 4 cf. SVF III 263; p. 118, 7 cf. Plat., *Euthyphr.* 12e; [Plat.], *Def.* 412e; Arist., *De virt. et vit.* 5, 1250b 19; p. 118, 10 cf. Arist., *EN* V 5, 1130b 30 sqq.; p. 118, 17 cf. Plat., *Resp.* 413e sqq.

3 quo BR : a quo F *Rom.*, quod *cett. codd.* 6 (in) *add. Tho.* 7 *δσιότητι Iunt.* : *OCIOTHTA codd.* 13 symbole F *Rom.* : simbolae *vel* simbole *cett. codd.* (simbola B²) 14 custos : custodia *Beau.* 16–17 bonis optima portio *Hild.* : bonus optimis optior *BMVFR*, bonis optimis optior *NPLU*, optimis optior (*secluso* bonus *vel* bonis) *Baeh.*, *Rh. Mus.* 1912, 127, optimis potior *Novák*, *W. St.* 1911, 115, optimis op(ta)tior *Purser*, *Hermath.* 1912, 55 17 minor *B* *BMV*

VIII Quod facilius obtinebitur, si duobus exemplis instruamur: unius divini ac tranquilli ac beati, alterius irreligiosi et inhumani ac merito instabilis, ut pessimo quidem alienus et aversus a recta vivendi ratione, (pro) facultate[s] sua[s] divino illi et caelesti bonus similior esse velit. Hinc rhetoricae duae sunt apud eum partes, quarum una est disciplina contemplatrix bonorum, iusti tenax, apta et conveniens cum secta eius qui politicus vult videri; alia vero adulandi scientia est, captatrix verisimilium, usus nulla ratione collectus – sic enim *ἄλογον τριβὴν* elocuti sumus –, quae persuasum velit quod docere non valeat. hanc *δύναμιν τοῦ πείθειν ἄνευ τοῦ διδάσκειν* definivit Plato, quam civilitatis articuli umbram, id est imaginem, nominavit. civilitatem, quam *πολιτικὴν* vocat, ita vult a nobis intellegi, ut eam esse ex virtutum numero sentiamus. nec solum agentem atque in ipsis administrationibus rerum spectari, (sed) ab ea universa[e] discerni, nec solum providentiam prodesse civilibus rebus, sed omnem sensum eius atque propositum

p. 119, 6 cf. Plat., *Resp.* 531d; p. 119, 8 sqq. cf. Plat., *Gorg.* 463b sqq.; 464e; *Phaedr.* 260a; 269b; p. 119, 10 cf. Plat., *Gorg.* 465a; 463b; 501a; *Phaedr.* 270b; p. 119, 11 cf. Plat., *Gorg.* 454e; 458e; p. 119, 12 cf. Plat., *Gorg.* 463d; p. 119, 16 cf. Arist., *EN* VI 8, 1141b 14 (cf. Beaujeu, *op. cit.*, p. 292)

4 aversus *H Iunt. Tho. Beau.* : ausus *cett. codd.* a(t) *recta cum sequentibus coniungens Tho.* (pro) *facultate[s] sua[s] corr. Tho. Beau.* 10–11 sic enim – non valeat *om. Rom. Ald.* *ἄλογον τριβὴν Iunt.* 11 *persuasum* : *peruasum BMV* 11–12 *δύναμιν τοῦ πείθειν ἄνευ τοῦ διδάσκειν ex Merceri, ut vid., connectura Flor.* 12 *civil(itati)s Kroll ex Amm. Marc. XXX, 4, 3; Tho. e Quint. II, 15, 25 Beau.* 14 *πολιτικὴν Ald. Iunt.* : *POLITIKEN F*, politicen *BMR*, policiten *V*, polliciten *NPLU* 16 (sed) *add. Beau.*, (sed *provideri*) *add. Gold., desper. Tho.* 17 *universa[e] Beau., desp. Tho.*, ab ea *universa* *discerni Rom.* (ab ea et *discerni universa F*)

IX fortunatum et beatum statum facere civitatis. haec eadem
 utilitati animae procurat duobus modis; altera namque lega-
 lis est, iuridicialis altera. sed prior consimilis est exercitati-
 oni, per quam pulchritudo animae et robur acquiritur, sicut
 exercitatione valitudo corporis gratiaque retinetur; iuridicialis
 illa medicinae par[s] est, nam morbis animae medetur
 233 sicut illa corporis. has disciplinas vocat plurimumque earum
 curationem commoditatis afferre profitetur. harum imitatri-
 ces esse coquinam et unguentariam et artem sophisticam
 professionemque iuris, blandas et assentationum illecebris
 10 turpes profitentibus, inutiles cunctis. quarum sophisticam
 coquinae coniungit; nam ut illa medicinae professione in-
 terdum opinionem imprudentium captat, quasi ea quae agit
 cum morborum medela conveniant, sic sophistic[e] imitata
 iuridicialem statum dat opinionem stultis, quasi iustitiae
 15 studeat, quam iniquitati favere constat. unguentariam vero
 professio[nes] iuris imita[n]tur; nam sicut illa remedio
 (dum) vult esse, per quod species corporibus ac valitudo
 serventur, non modo utilitatem corporum minuit, sed robur
 234 etiam viresque frangit et verum colorem ad desidiam sangui-

p. 120, 2 cf. Plat., *Gorg.* 463a–465d; p. 120, 7 cf. Plat., *Gorg.* 464c–465c

1 statum H *Rom.* : satis *cett. codd.* 3 exercitationi : excitatio-
 ni MV 6 par[s] *Salm.* 9 coquinam BFU : quoquinam
 MVRNPL et artem *correx* (*Maia* 1966, 166) collato Plat.,
Gorg. 463a : sed artem *codd.* (sed et artem P *prob. Sinko, diss.* 29
Beau.) 10 blandas *Kroll apud Tho. Tho. ipse Beau.* : blandam
codd. 12 coniungit; nam ut illa medicinae *om.* BMV 13 im-
 prudentium BR *Rom.* : imprudentiam *cett. codd.* 14 medela
 MV²FLU : medella BNP, medulla RV sophisticae *Rom.* : sophi-
 sticen FRNPLU, sophisticene BMV 16 favere : favore NPLU
 17 professio[nes] ... imita[n]tur *corr. Tho. Beau.* 18 (dum)
add. Oud. Tho., ante remedio add. Novák, W. St. 1911, 116;
Baeh., Rh. Mus. 1912, 128 *Beau. propter clausulam* 20 ad desi-
 diam : ac desideriam B, ad desiderium M, ad desideria V

nis mutat, sic haec scientiam imitata iuris simulat quidem
 virtutem se animis augere, enervat aut(em) quod in illis
 nativae fuerit industriae.

Virtutes eas doceri et studeri posse arbitrabatur, quae ad
 rationabilem animum pertinent, id est sapientiam et prudentiam.
 et illas, quae vitiosis partibus pro remedio resistunt, id
 est fortitudinem et continentiam, rationabiles quidem
 es(se), sed superiores virtutes pro disciplinis haberi; ceteras,
 si perfectae sunt, virtutes appellat, si semiperfectae sunt, non
 illas quidem disciplinas vocandas esse censet, sed non in
 totum existimat disciplinis alienas. iustitiam vero, quod tri-
 nis animae regionibus sparsa sit, artem vivendi ac discipli-
 235 nam putat et nunc docilem esse, nunc usu et experiendo
 provenire.

X Bonorum autem quaedam sui gratia asserit appetenda, ut
 beatitudinem, ut bonum gaudium; alia non sui, ut medici-
 nam; alia et sui et alterius, ut providentiam ceterasque virtutes,
 quas et sui causa expetimus ut praestantes per se et
 honestas et alterius, id est beatitudinis, qui virtutum exoptatissimus
 fructus est. hoc pacto etiam mala quaedam sui
 20 causa fugitanda sunt, alia ceterorum, pleraque et sui et
 aliorum, ut stultitia et eiusmodi vitia, quae et sui causa vi-
 tanda sunt et eorum quae accidere ex his possunt, id est

p. 121, 5 cf. Arist., *EN* II 1, 1103a 14 sqq.; p. 121, 15 cf. Plat.,
Resp. 357bd; Arist., *EN* I 5, 1097a 34 sqq.

1 scientiam H *Vulc.* : inscientiam *cett. codd.* 2 enervat au-
 t(em) *Vulc.* : enervat *tantum* H, enervata ut *cett. codd.* 4
 doceri e studii B *in rasura* (e : et B²), doceri studere M, studeri
 doceri V 8 es(se) sed *Vulc.* : essed B, esset MV, esse B² *cett.*
codd. 10 sed non : sed nec F *Tho. Beau.*, sed M 20 mala :
 male MV 21–23 alia ceterorum – vitanda sunt *om.* NPLU

miseriae atque infelicitatis. eorum quae appetenda sunt, quaedam absolute bona dicimus, quae semper atque omnibus, cum adsunt, invehunt commoda, ut virtutes, quarum beatitas fructus est, alia quibusdam nec cunctis vel perpetuo bona, ut vires, validudo, divitiae et quaecumque corporis et fortunae sunt. pari pacto et eorum quae declinanda sunt, quaedam omnibus ac semper videri mala, quando nocent atque obsunt, ut sunt vitia et infortunia, quaedam aliis nec XI ea semper nocere, ut aegritudinem, egestatem et cetera. sed 236 virtutem liberam et in nobis sitam et nobis voluntate appetendam; peccata vero esse non minus libera et in nobis sita, non tamen ea suscipi voluntate. namque ille virtutis spectator cum eam penitus intellexerit bonam esse et benignitate praestare, ad eam affectabit profecto et sectandam existimabit sui causa; ut item ille, qui senserit vitia non solum turpitudinem existimationi invehere, sed nocere alio pacto fraudique esse, qui potest sponte se ad eorum consortium iungere? sed si ad eiusmodi mala pergat ac sibi usuram eorum utilem credit, deceptus errore et imagine boni sollicitatus quidem, (in)sciens vero ad mala praecipitatur. discrepes 20 quippe a communi sententia, si non quidem ignores quid

p. 122, 4–5 cf. Plat., *Legg.* 631bc (cf. supra, p. 111); p. 122, 7 cf. SVF III 103; p. 122, 11 sqq. cf. Plat., *Prot.* 345d; 354a sqq.; *Men.* 77a–78b

1 infelicitates BR Rom. 3 ut virtutes : et virtutes BMV, corr. B² 8 obsunt B²VFR : obsint B *cett. codd.* 14 adfectabit B²RCH Rom. : affectavit BNPLU, effecta ut MV, affectandam F existimabit B²CH Rom. : existimavit *cett. codd.* 15 ut B² : aut BMVRNPLU, at FCH, ac Ald. 20 (in)sciens con. Tho., unde Beau. : nesciens Kleist, *De L. Apulei libro qui inscrib. de philos. morali*, 35 (sciens iam addubita. Flor.) 21 a communi : ea communi BR, corr. B²

pauperiem ac divitias intersit, et, cum haec in proclivi sita sint nec pauperies honestatem vel turpitudinem divitiae allaturae sint, si egestatem rerum victui necessariorum copiis praeferas, ineptire videaris; et adhuc illud absurdius, si quis sanitatem corporis spernat eligens morbos; sed illud postremae dementiae est, cum, qui virtutis pulchritudinem oculis 5 animae viderit utilitatemque eius usu et ratione perspexerit, non ignarus quantum dedecoris atque incommodi adipiscatur ex participatione vitiorum, tamen addictum se velit vitiosis. corporis sanitatem, vires, indolentiam ceteraque eius bona extraria, item divitias et cetera, quae fortunae commoda ducimus, ea non simpliciter bona nuncupanda sunt. nam si quis ea possidens usu se abdicet, ea illi inutilia erunt; si quis autem eorum usum converterit ad malas artes, ea illi etiam noxia videbuntur; (si subiectus) vitiis erit qui ea possidet, 15 haberi haec etiam ob(er)it. unde colligitur simpliciter bona

p. 123, 6 cf. Plat., *Resp.* 533d; 519b; p. 123, 10 cf. Plat., *Legg.* 661a–662a (cf. p. 112)

1 inter ante pauperiem add. B²F² Rom. Gold. ac divitias : ad divitias BN (corr. B²), et divitias U intersit : sit Gold. collato Gell. V, 18, 7 proclivi sita B²Pa Rom. : proclivitas B, proclivis ita *cett. codd.* 4 si quis B²MV Rom. : si qui BR, sequi NPLU, sequi ut F 6 est cum Rom. : est eum *codd.* (cum est V) 8 adipiscatur : piscatur B (corr. B²) R, apiscatur M² (ex adipiscatur) V 9 ex B²CH Rom. : et *cett. codd.* (om. F) 10 corporis H corr. Tho. Beau. : corporum *cett. codd.* indolentia BR eius : eiusmodi Rom. 11 cetera quae : ceteraque MV 14 eorum H² Rom. Beau. : eius *cett. codd.*, desp. Tho., tuetur Baeh., Rh. Mus. 1912, 128, eiusmodi Sinko, diss. 30, ea in usum Chodaczek, *Eos* 1929, 299–300, damnat Novák, *W. St.* 1911, 116 15 si subiectus ex codicis F lectione (vitiisque subiectus erit) correxerit : vitiis subiectus Gold. Beau., intus U, vitiis *cett. codd.*, desp. Tho., (si obnoxius) vitiis con. Novák, *W. St.* 1911, 116–117 16 ob(er)it corr. Sinko, diss. 31, Purser, *Hermath.* 1912, 56 Beau.

haec dici non oportere, ut ea etiam, quae sunt * * *, morbos a(t)que pauperiem ceteraque * * * existimari oportet. nam qui tenuis est, si modificetur in sumptibus, nullam noxam ex eo sentiet et qui recte pauperie sua utitur, non solum nihil capiet incommodi, verum ad tollenda cetera melior atque praestantior fiet. si igitur nec habere pauperiem neque eam ratione regere contrarium est, paupertas per se malum non est.

238 Voluptatem vero neque bonum esse absolute neque simpliciter malum, sed eam, quae sit honesta nec pudendis rebus sed gloriosis actibus veniat, non esse fugiendam, illam vero, quam aspernetur natura ipsa turpi delectatione quaesitam, vitari oportere censebat. sollicitudinem et laborem, si naturabiles essent et ab ipsa virtute descenderent et essent pro aliqua praeclara administratione susceptae, appetibiles ducebat esse, sed si adversum naturam turpissimarum rerum causa gignerentur, malas instabilesque esse. non sola tristitia et voluptates accidere animis et venire corporibus, sed esse medium quendam statum, qualis est cum abest tristitia nec tamen laetitiam adesse sentimus.

p. 124, 12–13 cf. Plat., *Gorg.* 497a; Alkin., *Didask.*, c. 32; p. 124, 15–16 cf. Alkin., *ibid.*; Plat., *Gorg.* 499d; p. 124, 18–19 cf. Plat., *Phil.* 33a

1 lacunam signif. *Gold. Tho.*: contraria suppl. *Gold.*, vulgo mala suppl. *Sinko, diss.* 31 morbos a(t)que *Gold. Tho. Beau.*: morbosa que codd. 2 lacunam signif. *Gold.*, qui haud simpliciter mala addendum putat 2–3 nam qui *H Rom.*: nam quae B²Pb, namque cett. codd. 3 est om. *VFPa* 5 ad tollenda: ad tollenda B²*Rom.* melior atque B²*H Rom.*: meliora cum *BMV*, meliora tum *FNPLU*, meliora *R* 6 nec: ne *NPLU* 12 aspernetur *MV*: spernetur *BR*, aspernatur *FNPLU* 16 turpissimarum rerum *CH Rom.*: turpissimarum cett. codd.; an turpissimorum? 17–18 tristitia et voluptates *Kroll apud Tho., unde Beau.*: vitia sed voluntate codd., desp. *Tho.*

XIII Ex his quae in nobis sunt, primum bonum atque laudabile est virtus, bonum studente. ideo honestum appellari oportet; solum quippe quod honestum est, bonum ducimus, ut e[st] malum turpe; ac merito, quod turpe est, bonum non potest esse.

Amicitiam ait sociam eamque consensu consistere reciprocamente esse ac delectationis vicem reddere, quando aequaliter redamat. hoc amicitiae commodum provenit cum amicus eum, quem diligit, pariter ac se cupit prosperis rebus potiri. aequalitas ista non aliter provenit, nisi similitudo utroque parili caritate conveniat. nam ut pares paribus irresolubili nexu iunguntur, ita discrepantes et inter se disiuncti sunt nec aliorum amici. inimicitiarum autem vitia gignuntur ex malivolentia per dissimilitudinem morum et distantiam vitae et sectas atque ingenia contraria. alia etiam amicitiae genera dicit esse, quarum pars voluptatis gignitur causa, pars necessitatis. necessitudinum et liberorum amor naturae congruus est, ille alius abhorrens ab humanitatis clementia, qui vulgo amor dicitur, est appetitus ardens, cuius instinctu per libidinem capti amatores corporum in eo quod viderint totum hominem putant. eiusmodi calamitates animarum amicitias idem appellari vetat, quod nec mutuae sint nec reciprocari queant, ut ament (at)que redamentur,

p. 125, 4–5 cf. *Stob.* II 55, 22 *W.-H.*; Plat., *Lys.* 216d; *Gorg.* 474c; p. 125, 6 cf. *Stob.* II 74, 4 *W.-H.*; p. 125, 7–8 cf. *Arist., EN* VIII 2, 1156a 4; p. 125, 11 cf. Plat., *Lys.* 214a sqq.; *Gorg.* 510b

3 ducimus *BFR*: dicimus *MVNPLU* 3–4 ut e[st] *Flor.*, et *Rom.* 7 dilectionis *con.* *Sinko* 8 redamat *BH con.* *Colv.*: reclamat cett. codd. commodum ('emolumentum' interpretati) *Tho. Beau.*: commodo codd. 10 aequalitas: aequalis *NPLU* 11 utroque: utrobique *H con.* *Sinko* 14 morum: minorum *MV* 17 necessitudinum *F*: necessitudinem cett. codd. (necessitudine *U*) 19 ardens: arens *BV* 23 sint *H Wow.*: sunt cett. codd. (at)que redamentur *Tho. Beau.*: que redimantur B²*MVFRPL*, que dimantur *N*, que redimentur *B*, quae redamantur *U Rom.*

nec constantia illis adsit et diurnitas desit amoresque eius-
 XIV modi satietate ac paenitentia terminentur. Plato tres amores
 hoc genere dinumerat, quod sit unus divinus cum incorrupta
 mente et virtutis ratione conveniens, non paenitendus; alter
 degeneris animi et corruptissimae voluptatis; tertius ex utro- 5
 que permixtus, mediocris ingenii et cupidinis modicae. ani-
 mas vero fusciores impelli cupidine corporum unumque illis
 propositum esse, ut eorum usura potiantur atque eiusmodi
 voluptate et delectatione ardorem suum mulceant. illas vero
 <quae> facetae et urbanae sint, animas bonorum deamare et 10
 studere illis factumque velle, uti quam plurimum potiantur
 240 bonis artibus et meliores praestantioresque reddantur. me-
 dias ex utroque constare nec delectationibus corporum
 prorsus carere et lepidis animarum ingeniis capi posse. ut ille
 igitur amor taeterrimus et inhumanissimus atque turpis non 15
 ex rerum natura sed aegritudine corporali morboque colligi-
 tur, sic ille divinus deorum munere beneficioque concessus
 adspirante caelesti cupidine in animos hominum credatur
 venire. est amoris tertia species, quam diximus mediam, di-
 vini atque terreni proximitate collectus nexuque et consortio 20
 parili copulatus et ut rationi propinquus est divinus ille, ita
 terrenus ille cupidini iunctus est <et> voluptati.
 XV Culpabilium autem virorum quattuor formae sunt, qua-
 rum prima honoripetarum est, sequens abstemiorum, tertia
 popularis, tyrannicae dominationis est ultima. evenit qua- 25
 propter primum illud mentibus vitium, cum vigor rationis

p. 126, 23–127, 14 cf. Plat., *Resp.* 544e–580c

1 adsit FCH : absit *cett. codd.* 2 satietate *Rom.* : sanitate
codd. 8 potiantur B²FNPLU : potiatur BMV, ponantur R
 eiusmodi : eius MV 9 illas BR *con. Oud.* : ille vel illae *cett.*
codd. 10 <quae> *add. Oud. Tho. Beau.* facete et B, fac et
 esset B², facere et R 22 <et> voluptati *Koziol, Zeitschr. Österr.*
Gymn. 1877, 750 *Tho. Beau.*, voluptatis *Rom. Gold.* 24 hono-
 ripetarum B²H *Rom.* : honori petarum U, honori poetarum B *cett.*
codd.

241 elanguerit superiorque et robustior fuerit animae portio in
 qua ira dominatur. et quae ὀλιγαρχία dicitur, ea sic nasci-
 tur, cum propter pessimum partum eius partis animae, quae
 ex cupiditatibus constat, non solum rationabil(itat)is et 5
 irascentiae loca possidentur sed etiam eius quae non † neces- 5
 sarias cupidine sunt. hunc talem Plato lucricupidinem atque
 accipitrem pecuniae nominavit. qualitas popularis existit,
 cum indulgentia cupidines roboratae non solum iustis desi-
 deriis exardescunt, sed sibi etiam quasi obviae atque occur- 10
 santes et illam consiliariam et illam alteram iratiorem ani- 10
 mam condicionibus suis presserint. tyrannidis genus ex lu-
 xuriosa et plena libidinis vita, quae ex infinitis et diversis et
 XVI illicitis voluptatibus conflata mente tota dominatur. qui sit
 242 autem pessimus, eum non solum turpem et damnosum et 15
 contemptorem deorum et immoderatum et inhumanam at- 15
 que insociabilem vitam ait vivere, sed nec cum proximis
 secumve congruere atque ideo non a ceteris modo verum

p. 127, 1 cf. Plat., *Resp.* 550b; p. 127, 2 cf. Plat., *Resp.*
 553a–554a; p. 127, 6 cf. *Plaut., Trin.* 100; *Pers.* 409; p. 127, 7
 cf. Plat., *Resp.* 558c–562a; p. 127, 11 cf. Plat., *ibid.*, 571a–580c;
 p. 127, 17 cf. Plat., *Lys.* 214cd

2 et quae CH : at quae *Oud. Tho. Beau., om. cett. codd.* 4
 rationabil(itat)is *Koziol, Zeitschr. Österr. Gymn.* 1877, 750 *Tho.*
Beau. 5 sed etiam eius B² *Rom. Tho.*, sed eius etiam B *cett.*
codd., sed etiam eorum *Beau.* 5–6 necessarias cupidine BMV,
 necessaria cupidine FNPLU, necessarias cupidines acuunt R *Rom.*
 necessariam cupidinem ciunt *Hild.*, non necessaria sunt cupidine
Beau., qua non necessariae cupidine *Purser, Hermath.* 1912, 57
desp. Tho. 6 talem : palam FNPLU Plato : *Plautus Skutsch,*
ALL XII, 1902, 200 lucricupidinem : lucricupidum ex *Plaut.,*
Pers. 409 *con. Skutsch,* lucricupidonem *con. Sinko, ALL XIV,*
1906, 125–126 8 roboratae *Gold.* : laboratae *codd.*, (e)laboratae
Purser, Hermath. 1912, 58 9 sibi *Tho. Beau.* : is vel his *codd.*
 quasi *Oud.* : que *codd.* (qui M) 11 genus *Vulc.* : tenus *codd.*
 12 infinitis H *Wow.* : finitis *cett. codd.* 17 verum : vero MV

etiam a se discrepare nec aliis tantum sed sibi etiam inimicum esse et idcirco hunc talem neque bonis nec omnino cuiquam nec sibi quidem amicum esse. sed eum pessimum videri, quem nulla malignitatis superlatio possit excedere. hunc talem numquam in agendis rebus expedire se posse non solum propter inscientiam, sed quod ipse etiam sibimet sit ignotus et quod malitia perfecta seditionem mentibus pariat impediens incepta eius atque meditata consilia nec permittens quicquam eorum quae volet. pessimo quapropter deterrimoque non ea tantum vitia, quae contra naturam sunt, pariunt execrabilitatem, ut est invidentia, ut est de alienis incommodis gaudium, sed etiam quae natura non respuit, voluptatem dico atque aegritudinem, desiderium, amorem, misericordiam, metum, pudorem, iracundiam. idcirco autem hoc evenit, quod immoderatum ingenium, in quaecumque proruerit, modum non habet atque ideo semper ei aut deest aliquid aut redundat. hinc eiusmodi hominis amor omni tenore corruptus, quod non solum effrenatis cupiditatibus et inexplebili siti haurire avet omnia genera voluptatis, sed quod ipso etiam formae iudicio irrationabili errore distrahitur ignorans veram pulchritudinem et corpo-

p. 128, 21–129, 4 cf. Plat., *Phaedr.* 239cd

6 ipse : ipsi NPL 6–7 sibimet et sit MV 7 seditionem F² Rom. : seditionum F *cett. codd.* 8 pariat : parit NPLU 10 contra H *Gold.* : secundum *cett. codd.* (*sed non sunt con. Petrarca, cf. S. Rizzo, RFIC 1975, 463*) 12–13 non respuit : respuit MV 14 metum misericordiam NPLU 16 modum B²FCH Rom. : modo *cett. codd.* 17 deest : est BR 17–18 hominis amor B² Rom. : homini si amor B *cett. codd.*, homini est amor *Tho. Beau.* 19 inexplebili RH *Colv.* : inexplebilis BMV, inexplicabilis NPLU, inexplicabili F avet Rom. : habet *codd.* (et R) 20 ipso BR : om. *cett. codd.*

ris effetam et enervem et fluxam cutem deamans, nec saltem coloratos sole aut exercitatione solidatos sed opacos umbra vel desidia molles [s]et cura nimia ⟨e⟩medullatos artus magni facit.

XVII Non sponte grassari malitiam multis modis constat. nam- 5
244 que iniuriam inordinatam passionem et aegritudinem mentis 5
esse ait. unde ad delinquendum arbitratur homines non
sponte ferri. quis enim tantum mali voluntate susciperet, ut
in optima mentis suae parte scelus et flagitium sciens vehe- 10
ret? cum igitur possessio mali ab imprudentibus capitur, 10
usum eius et actiones oportet ab ignorantibus sustineri idcir-
coque peius est ⟨nocere⟩ quam noceri, quod enim his rebus
nocetur quae sunt viliores, corporis et externis, quae vel
imminui possunt vel fraudibus interire, illaesis potioribus,
quae ad ipsam attinent animam. sed nocere longe peius esse 15
ex eo intellegi potest, quod animi[s] bonis eo vitio pernicies 15
infertur plusque sibi obest qui alium cupit perditum quam
illi nocet, adversum quem talia machinatur; et cum nocere
alteri malorum omnium maximum sit, multo gravius, si qui

p. 129, 5 cf. Plat., *Prot.* 358c; *Gorg.* 466d–468d; p. 129, 10 sqq. cf. Plat., *Gorg.* 469e–475e; p. 129, 18 cf. *ibid.*, 476a–479e

2 sed *Bosscha Tho. Beau.* : et *codd.* umbra FRC : umbras BMVNPLU 3 desidia : desideria BMV et cura *Tho. Beau.* : sed cura *codd.* ⟨e⟩medullatos *Oud. Tho. Beau.* 5 grassari : crassari NPLU 7 ad delinquendum *Brux.* 3920–23 *Gold. Tho. Beau.* : delinquendum MV, linquendum vel liquendum BRNPLU, liquido F Rom. 9 partes celus BMV, partes scelus M² 12 peius H Rom. : prius *cett. codd.* nocere *add. Vulc.* 13 vilioris NPLU 16 ex eo *Rohde, JLZ 1876, 781 Tho. Beau.* : ex eo B, ex quo B² *cett. codd.* animi[s] *corr. Rohde, ibid.* 18 cum nocere : cum noceri BR, connocere MV 19 maximum *Wow.* : noxium *codd.* sit B²CH Rom. : fit B *cett. codd.*

nocet habeat impune, graviusque est et acerbius omni sup-
 plicio, si noxio impunitas deferatur nec hominum interim
 animadversione plectatur, sicut gravius est acerbissimorum
 245 morborum carere medicina, medentes fallere nec uri aut se-
 cari eas partes, quarum dolore incolumitati residuarum par- 5
 XVIII tium consulatur. quare ut optumi medici conclamatis de-
 speratisque corporibus non adhibent medentes manus, ne
 nihil profutura <cu>ratio doloribus spatia promulget, ita
 eos quorum animae vitiis imbutae sunt nec curari queunt
 medicina sapientiae, emori praestat. namque eum cui non ex 10
 natura nec ex industria recte vivendi studium conciliari pot-
 est, vita existimat Plato esse pellendum vel, si cupido vitae
 eum teneat, oportere sapientibus tradi, quorum arte qua-
 dam ad rectiora flectatur. et est sane melius talem regi nec
 ipsum regendi habere alios potestatem nec dominari, sed 15
 servire servitium, impotem ipsum aliorum addici potestati,
 parendi potius quam iubendi officia sortitum. virum pessi-
 216 mum non solum deteriorem <sed miseriorem> etiam dicebat

p. 130, 5 cf. Plat., *Legg.* 735e; 942a; p. 130, 10 cf. Plat., *Polit.* 308e–309a; p. 130, 14 cf. Plat., *Resp.* 590cd; p. 130, 18 cf. Plat., *Resp.* 572c–576c

3 sicut F : si quid *cett. codd.* 4 nec uri : necari V, ne curi M, nec usi N 8 <cu>ratio *corr. Scal.* promulget BMV : promulcet FNPLU (promulget ita : promulgata eos R) 10 emori CH *Rom.* : aemori N, eo more V, eos mori B², eo mori B *cett. codd.* praestat B²H *Rom.* : praestant B *cett. codd.* 14 flectatur B²FCH : flectitur B *cett. codd.* 16 potestati FCH : potestate *cett. codd.* 17 sortitum : sortium NPL 18 sed miseriorem *add. Gold. Tho. Beau.* dicebat : dicebant NPLU

esse, quod distrahatur semper <s>editione vitiorum et desi-
 derium aestibus differ<a>tur; qui quanto pluri[m]um cupi-
 tor sit, tanto egentior sibimet et propterea aliis videri potest.
 sperata quippe atque exoptata vix pauca et cum maxima 5
 aerumna proveniunt iisque flagrantiores cupidines furores-
 que succedunt nec futuris modo angitur malis, verum etiam
 praeteritis transactisque torquetur. quos omnes morte sola
 ab eiusmodi malis deduci posse manifestum est.
 XIX Sed apprime bonos et sine mediocritate deterrimos paucos
 admodum rarioresque et, ut ipse ait, numerabiles esse, eos 10
 autem qui nec plane optimi nec oppido deterrimi sint sed
 247 quasi medie morati, plures esse. sed neque superiores obti-
 nere recta omnia neque culpabiles in omnibus labi. horum
 vitia nec gravata nec intempestiva sunt aut nimium crimino-
 sa, quorum substantia est ex redundantia vel defectu, quibus 15
 et approbationis integritas et modus est et qui inter laudem
 vituperationemque mediam viam vadunt. iisque rerum cap-
 pendarum eiusmodi studia excitantur, ut nunc boni atque

p. 131, 9 sqq. cf. Plat., *Phaed.* 89e–90a; p. 131, 10 cf. Plat., *Symp.* 179c, *dissimillimo tamen sensu*

1 <s>editione *corr. Kroll apud Tho., unde Tho. Beau.* et VNPLU : etsi BMFR desideriorum C *Flor. Beau.* 2 differ<a>tur *Lips. Tho. Beau.* pluri[m]um *Rom.* cupitor *Tho. Beau.* : cupidior MVFNPLU, cupitiore B, cupitior R 3 sit *codd. Beau.* : est *Tho.* 5 furoresque *Lips.* : floresque *codd.* (cupidinum flores F) 6 nec FCH : ne *cett. codd.* 7 omnes : omne BMV 8 malis deduci C *con. Tho.* : mali seduci MV, mali deduci BRNPLU, malo deduci F, malis educi *Koziol, Zeitschr. Österr. Gymn.* 1877, 749 *Beau.* 11 nec plane FNPLU : ne plane BRMV sint : sunt NPLU 16 modus : modis MV 17 vadunt *Tho. Beau.* : vadant BFRPLU, vadent MV, vadat N iisque FR *Beau.* : isque BMV, usque NPLU, hisque *Tho.* 18 studia : studio *Vulc.* ut nunc : ut non MV

honesti eos ratione(s) invitent, nunc inhonesta lucra et turpes illiciant voluptates. talibus viris nec amicitiarum fides perseverat et amores non semper improbi nec honesti tamen eorum animos incurrunt.

- XX Perfecte sapientem esse non posse dicit Plato, nisi ceteris ingenio praestet, artibus et prudentiae partibus absolutus atque iis iam tum a pueris imbutus, factis congruentibus et dictis adsuetus, purgata et efficata animi voluptate, eiectis ex animo hinc * * * abstinentia atque patientia omnibusque doctrinis ex rerum scientia eloquentiaque venientibus. eum, qui per haec profectus fidenti et securo gradu virtutis via graderetur, adeptum solidam vivendi rationem repente fieri perfectum. hunc repente praeteriti futuri aevi ultimas partes attingere et esse quodammodo intemporalem. tum

p. 132, 6 cf. Plat., *Resp.* 535c sqq.; p. 132, 7 cf. Plat., *Resp.* 536d–537e

1 ratione(s) corr. Rohde, *JLZ* 1876, 781 (sed iam coniecerat *Petrarca*, cf. *S. Rizzo*, *SIFC* 1975, 463; ratio invitent con. *Tho.*) 3 perseverat FH : perseveret cett. codd. 5 non posse om. MV 6 praestet : praestat BMV 7 iis *Scal. Baeh.*, *Rh. Mus.* 1912, 130 *Beau.* : enim codd., desp. *Tho.* a pueris : a puero FH 8 efficata B : eficata M, aeficata V, effecata F, effecta RNP, affecta L, effeta U 9 lacunam indicant *Gold. Tho. Beau.*, (intemperantia illinc mollitia, insertis) *suppl. Novák*, *W. St.* 1911, 119 alii similiter omnibusque con. *Tho.*, unde *Beau.* : atque *H Rom.*, absque V, obque cett. codd. 10 scientiae loquentiaque MV 12 fieri om. NPLU 13 hunc *Kirchhoff*, *Jahrb. f. class. Philol. Suppl. B.* 28, 44 *Tho. Beau.* : hoc codd., hoc est *Rom.* repente : repetente *BM in rasura F*, *suspectum habet Novák*, *W. St.* 1911, 120, *fortasse recte praeteriti FR²* : praeteritis R cett. codd. 14 intemporalem *H Iunt.* : temporalae B, intemporale cett. codd. tum : tunc MV

- post hoc vitiis exclusis incertisque dimissis, omnia, quae ad beatam vitam ferunt, non ex aliis pendere nec ab aliis deferri sibi posse, sed in sua manu esse sapiens recte putat. quare nec in secundis rebus effertur nec contrahitur in adversis, cum se ornamentis suis ita instructum sciat, ut ab his nulla vi segregetur. hunc talem non solum inferre sed ne referre quidem oportet iniuriam. non enim eam contumeliam putat, quam improbus faciat, sed [eam non putat, quam] patientia firmiter toleret, qua(ndo) quidem naturae lege in animo eius sculptum sit quod nihil horum possit nocere sapienti, quae opinantur ceteri mala esse. equidem sapientem illum conscientia sua fretum, securum et confidentem in omni vita dicit futurum, quod et omnia accidentia reputet ad meliores rationes trahens et quod nihil morose vel difficulter excipiat sibi que persuadeat pertinere res suas ad immortales deos. iam ille diem mortis suae propitius nec invitus expectat, quod de animae immortalitate confidat: nam vinculis liberata corporeis sapientis anima remigrat ad deos et pro merito vitae purius castiusque transactae hoc ipso usu deorum se condicioni conciliat. eundem sapientem optimum

p. 133, 2 sqq. cf. *SVF I* 187–189; *III* 49–67; p. 133, 6–7 cf. *Plat.*, *Crit.* 49cd; *Apol.* 30d; p. 133, 16 cf. *Plat.*, *Phaed.* 107c sqq.; p. 133, 18 cf. *Plat.*, *Phaed.* 67d; 68ab; 114c sqq.; *Crat.* 400c

1 incertisque corr. *Kroll apud Tho.*, unde *Beau.*, insertisque codd. *Tho.*, qui post immissis lacunam significat dimissis corr. *Kroll, ibid.* : et inmissis codd., virtutibus corr. *Baeh.*, *Rh. Mus.* 1912, 132 etiam missis *Purser, Hermath.* 1912, 60 *Beau.* 2 ferunt *H con. Stew.* : fuerunt cett. codd. 6 nulla vi *BM² VFRN²L²U* : nulla vis *MNL*, nulla tenus *P* segregetur : segregare *MV*, segregere *B* 8–9 eam non putat quam *secl. Tho. Beau.*, sed (et) eam non putat quam *Rohde, JLZ* 1876, 781 9 qua(ndo) *Kroll, ibid. Tho. Beau.* 13 dicit *C Wow.* : dici cett. codd. dicit futurum quod et omnia om. *BMV* 16 iam *BMV* : idem *FRNPLU* 19 castusque *MV* usu : nisu *Tho.*

nominat ac bonum ac prudentem recte arbitratur, cuius sane consilia cum factis rectissimis congruunt et cui principia profecta sunt a iusti ratione. ad hoc sapientem et fortissimum dicit esse, ut qui vigore mentis ad omnia perpetienda sit paratus. inde est quod fortitudinem nervos animi ipsasque cervices ait, ut ignaviam animae dicit imbecillitati esse finitimam. divitem hunc solum quidem recte putat, quippe cum thesauris omnibus pretiosorem solus videatur possidere virtutem. opes etiam quia solus sapiens potest in usibus necessariis regere, videri ditissimus debet. nam ceteri quamvis sint opibus adfluentes, tamen quod vel usum earum nesciant vel deducant eas ad pessimas [p]artes, inopes videntur. egestatem namque non abs[ti]nentia pecuniae sed praesentia immoderatarum cupidinum gignit. philosophum oportet, si nihil indigens erit et omnium contumax et superior iis quae homines acerba toleratu arbitrantur, nihil sic agere quam ut semper studeat animam corporis consortio separare, et ideo

p. 134, 1 sqq. cf. SVF III 589 sqq.; p. 134, 5 cf. Plat., *Resp.* 411b; p. 134, 7 cf. Plat., *Apol.* 30b; SVF III 567 sqq.; Cic., *Parad. Stoic.* VI; p. 134, 13 cf. Plat., *Legg.* 736e; p. 134, 17 cf. Plat., *Phaed.* 64e; 67de; 81a

1 sane : sana *Tho.* 3 ad B²VR : at BMFPLU, ac N hoc : hunc F, huc R 5 fortitudinem *Rom.* : fortitudinum *codd.* 7 putat : putet NPLU 8 thesauris B : thesauris *cett. codd.* pretiosorem *Tho. Beau.* : praetiosiores *codd.* 9 virtutem B : virtutes RCH, virtutum *cett. codd.* quia solus ... p. 139, 2 ut omnes una *desunt in V* 12 [p]artes *corr. Brantius Tho. Beau.* 13 abstinentia FR, abstinentiam BMNPLU, *corr. Vulc.* pecuniae sed praesentia om. BM praesentia FU : praesentiam RNPL 14 cupidinum : cupiendum BM 16 sic agere : secus agere *Beau.* 17 ⟨a⟩ corporis *Tho.*

existimandam philosophiam esse mortis affectum consuetudinemque moriendi. bonos omnes oportet inter se amicos esse, etsi sunt minus noti, et potestate ipsa, qua mores eorum sectaeque conveniunt, amici sunt habendi: paria quippe a similibus non abhorrent. unde inter solos bonos fidem amicitiae esse constat. sapientia amatorem boni adulescentem facit, sed eum, qui probitate ingenii sit ad artes bonas promptior. nec deformitas corporis talem abigere poterit appetitum. nam cum ipsa anima complacita est, homo totus adamatur; cum corpus expetitur, pars eius deterior est cordi. iure igitur putandum est eum, qui sit gnarus bonorum, cupitorem quoque eiusmodi rerum esse; is enim solus boni[s] desiderii accenditur, qui bonum illud oculis animi videt: hunc esse sapientem. [i]stu⟨l⟩t⟨us⟩ vero, quoniam est ignarus, osor quoque nec amicus virtutum sit necesse est, nec frustra hic talis amator est turpium voluptatum. sapiens nullo modo merae voluptatis quidem alicuius gratia veniet ad agendum, nisi praesto fuerint honesta emolumenta virtutis. hunc eundem cum eiusmodi voluntate oportet vitam vivere honestam

p. 135, 2 cf. Plat., *Lys.* 214d; SVF III 625 sqq.; p. 135, 9 cf. SVF III 591–592; p. 135, 13 cf. Plat., *Resp.* 533d; p. 135, 15 cf. Plat., *Gorg.* 499de

11 sit gnarus BF *Flor.* : si ignarus B², sit ignarus *cett. codd.* cupitorem *Iunt. Tho. Beau.* : cupitorum BMR, cupitorem NPLU, cupidum F *Rom.* 12 boni[s] *Rohde, JLZ 1876, 781 Tho. Beau.* (bonus P) 13 hunc *Scal.* : hoc *codd.* 14 [i]stu⟨l⟩t⟨us⟩ *corr. Tho. Beau.* : istud B, istud *cett. codd.* (illud U) 16 voluptatum UCH *Rom.* : voluntatem BR, voluntatum MFNPL nullo modo *Rohde, JLZ 1876, 781 Beau.* : non modo *codd.*, modo *addub. Tho.* 17 voluptatis *Rom.* : voluntatis *codd.* 18 praesto BMFR : profecto NPLU 19 voluntate M : voluptate *cett. codd.*

et admirabilem plenamque laudis et gloriae neque harum modo rerum causa ceteris omnibus praeferrī, verum etiam iucunditate et securitate solum et semper frui. nec angetur carissimis orbatus affectibus, vel quod ex se omnia sunt apta, quae ad beatitudinem pergunt, vel quod decreto et lege
 5 rectae rationis interdicitur eiusmodi adflictatio et quod, si de tali se causa discruciet, illam aegritudinem vel propter eum, qui est emortuus, suscipiat, quasi in peiore sit parte, aut sua gratia, quod tali necessitudine doleat se privatum esse. sed neque obiti causa lamentationes suscipi oportet, si sciamus
 10 illum neque aliquid mali passum ac, si bonae fuerit voluntatis, etiam melioribus adgregatum, neque sui gratia, ut qui in se reponit omnia nec cuiusquam absentia virtutis esse indigens potest, cuius perpetuam possessionem sibi vindicat. igitur sapiens non erit tristis. sapientiae finis est, ut ad dei
 15 meritum sapiens provehatur hancque futuram eius operam, ut aemulatione vitae ad deorum actus accedat. verum hoc ei poterit provenire, si virum perfecte iustum, pium, prudentem se praebeat. unde non solum in perspectandi cognitione
 20 verum etiam agendi opera sequi eum convenit quae diis atque hominibus sint probata, quippe cum summus deorum cuncta haec non solum cogitationum ratione consideret, sed prima, media, ultima obeat compertaque intime providae ordinationis universitate et constantia regat. verum enim-

p. 136, 3 sqq. cf. SVF III 144; 448 sqq; p. 136, 12 cf. Plat., *Apol.* 41ab; *Phaed.* 115e; p. 136, 15 cf. Plat., *Theaet.* 176ab; Stob. II 49, 9 W.-H.; Alkin., *Didask.*, c. 28; p. 136, 21 cf. Plat., *Legg.* 715e; Apul., *de mundo* 374

10 obiti : obitus F, obitu R 12 neque sui *con. Petrarca* (cf. S. Rizzo, *SIFC* 1975, 463) *Flor.* : neque evi (vel aevi) *codd.* 14 cuius *om.* BM 15 ad CH *add. Scal.* : *om. cett. codd.* 16 hancque : hanc namque NPLU

vero illum omnibus beatum videri, cuius et bona suppetunt et, quemadmodum carere vitiis debeat, callet. una quidem beatitudo est, cum ingenii nostri praesentia tutamur quae perficimus; alia, cum ad perfectionem vitae nihil deest atque
 5 ipsa sumus contemplatione contenti. utrarumque autem felicitatum origo ex virtute manat. et ad ornamentum quidem genialis loci [est virtutis] nullis extrinsecus eorum quae bona ducimus adminiculis indigemus. ad usum autem vitae communis corporis cura et eorum quae extrinsecus veniunt
 10 praesidiis opus est, ita tamen ut haec eadem fiant virtute meliora eiusque suffragio beatitudinis commodis copulentur, sine qua haec in bonis minime sunt habenda. nec frustra est quod sola virtus fortunatissimos potest facere, cum absque hac ex aliis prosperis non possit felicitas inveniri. sapientem quippe pedisequum et imitatore[m] dei dicimus et
 15 sequi arbitramur deum: id est enim ἔπου θεῶ. non solum oportet, dum vitam colit, digna dis gerere nec agere ea quae
 254 eorum maiestati displiceant, verum et tunc cum corpus relinquit, quod non faciet invito deo. nam etsi in eius manu est

p. 137, 6 cf. Xenocr., fragm. 81 Heinze (= 231 Isnardi); frag. 238 Isnardi (cf. Apul., *de deo Socr.* 15); p. 137, 9 cf. Cic., *Fin.* V 24, 71; *Acad.* I 6, 22; Diog. Laer., *Vit. Phil.* III 78; p. 137, 16 cf. Stob. II 49, 16 W.-H.

1 illum *corr. con. Tho. unde Beau.* : illud *codd.* cuius : cui H *Rom. edd.*, sed cf. Löfstedt, *Syntactica* I, 214 sqq. 2 vitiis carere NPLU 4 vitae CH *Rom.* : vie vel viae *cett. codd.* 5 felicitatem BR 7 est virtutis *secl. Beau.*, (hoc) est virtutis *Scal.*, (id) est virtutis *Tho.*, vel virtutis F 13-14 absque hac UCH *Rom.* : absque haec *cett. codd.* 15 quippe dis equum B, quippedis equum M 16 ἔπου θεῶ *corr. Scal.* : EI TOY ΘΕΟΥ *codd.*, τὸν θεὸν *Rom. Ald. Iunt. Colv.* 16 eum ante non solum *add. censet Tho.*, *improbat Beau. Callebatii rationibus (Sermo Cotidianus, 450) nisus* 17 dis gerere *Vahlen apud Gold.* : discere *codd.* 18 eorum : horum NPLU relinquit MF : reliquit BRNPLU

mortis facultas, quamvis sciat se terrenis relictis consecutum esse meliora, <non> accerset sibi tamen eam, nisi necessario perpetiendum esse istud lex divina decreverit. mortem
 255 eius etsi anteactae vitae ornamenta cohonestant, honestior
 r(em) tamen et rumoris secundi oportet esse. cum securus 5
 de posteritatis suae vita ad immortalitatem animam permit-
 tit ire, eam, quod pie vixerit, praecipit fortunatorum habi-
 turam loca deorum choreis semideumque permixtam.

XXIV De civitatum vero constitutione et de observatione regen-
 darum rerum publicarum ita censet Plato. iam principio 10
 civitatis formam definit ad hunc modum: civitatem esse con-
 victum inter se hominum plurimorum, in quibus sint regen-
 tes alii, ceteri <inferi>ores, coniuncti inter se concordia et
 256 invicem sibi opem atque auxilium deferentes, isdem legibus,
 rectis tamen, officia sua temperantes; unamque civitatem 15
 isdem moenibus illam futuram, ut eadem velle atque eadem
 nolle incolarum mentes assueverint. quare suadendum est
 fundatoribus rerum publicarum ut usque ad id locorum

p. 138, 1 cf. Plat., *Phaed.* 61d–62c; p. 138, 7–8 cf. Plat., *Gorg.* 523b; p. 138, 11 cf. Plat., *Resp.* 369c; [Plat.], *Def.* 415c; 413e; p. 138, 16 cf. Sall., *Cat.* 20, 4

2 <non> accerset sibi tamen eam, nisi necessario ... decreverit *corr. Tho. Beau.* : nisi necessario ... decreverit, accersere (vel arcesere) *codd.* 4 anteactae BMFRH : actae NPLU honestior(em) Rom. 8 loca Scal. : locum F, loco *cett. codd.* 10 ita censet Plato *corr. Oud.* : ita Plato H, ithacus et cato *cett. codd.* 11 convictum Gold. ex Plat., *Resp.* 369c, Cic., *De off.* III, 5, 21 : coniunctam *codd.* 12 hominum – 13 inter se om. R 13 alii BMF : om. NPLU ceteri <inferi>ores Gold. Tho. Beau. : ceteriores *codd.* (citeriores F) 16 futuram ut Hild. Beau. : futuram et *codd.*, futuram *** et Tho. 18 locorum : locorum BR

plebes suas augeant dum rectori omnes noti esse possunt nec sibimet incogniti: sic enim fiet ut omnes una mente sint invicemque sibi factum velint. magnam sane civitatem non habitantium multitudine eorumque magis viribus niti oportet: vires enim non corporis nec pecuniae collectas dominatione multorum existimandas putat cum vecordia impotentiaque, sed cum decreto communi virtutibus omnibus or-
 5 nati viri incolae et omnes fundati legibus obsecuntur. ceteras vero, quae non ad hunc modum forent constitutae, non arbitrabatur sanas civitates, sed taetras et morbis tumentes. 10
 res publicas eas demum fundatas ratione dicebat esse, quae ordinatae ad instar animarum forent, ut pars optima, quae prudentia sapientiaque praecellit, imperitet multitudini et, ut illa totius habet curam corporis, ita prudentiae dilectus
 257 tueatur universae commoda civitatis, fortitudo etiam, pars 15
 virtutis secunda, ut vi sua appetentiam castigat et reprimit, ita in civitate vigilet, excubitorum loco quidem militet iuventus pro utilitate cunctorum, sed inquietos et indomitos ac propterea pessimos cives refrenet, contineat ac, si necesse sit, frangat potioris ex consilii disciplina. illam vero deside- 20

p. 139, 1 cf. Plat., *Legg.* 738de (cf. Beaujeu, *ad locum*, p. 305); p. 139, 5 sqq. cf. Plat., *Resp.* 422e–423a; p. 139, 10 cf. *ibid.*, 372e; Alkin., *Didask.* c. 34; p. 139, 15 cf. Plat., *Resp.* 428b–429a; 435e; 441a; 441e; p. 139, 16 sqq. cf. *ibid.*, 429ac

1 augeant dum *corr. Beau.* : ad eundem *codd.* (eidem F), adunent dum Purser, *Hermath.* 1912, 60, post eundem lacunam indicant Gold. Tho. 2 omnes MFR : omne *cett. codd.* 3 invicemque Gronov. ad Gell. VII, 3, 25 (editio Lugduni Batav. 1706, 382) : iniquumque *codd.* (aequumque F, unumque Pa) 4 vir(tut)ibus *corr. Tho. Beau.* niti Lips. : uti *codd.* 5 vires MVU² : vir *cett. codd.* 10 arbitrat MR, arbitrantur V 11 demum : domum BMV esse quae : esseque MV 17 ita : et MV, om. R 20 potioris ex C Oud. Tho. Beau. : potioris FH, potioris (potiores BR) est *cett. codd.*, potioris cum Rom.

riorum tertiam partem plebi et agricolis parem ducit, quam existimat moderatis utilitatibus sustinendam. at enim rem publicam negat posse consistere, nisi is qui imperitat habeat sapientiae studium, aut is ad imperandum deligatur
 XXV quem esse inter omnes sapientissimum constat. moribus et 5
 huiusmodi cunctos cives imbuendos esse dicit, ut iis, in quorum tutelam et fidem res publica illa creditur, auri atque argenti habendi cupido nulla sit, ne specie communi privatas opes appetant, nec eiusmodi hospitia succedant, ut ceteris non reclu(sa) sit ianua; cibos victumque ita sibi curent, ut 10
 acceptam mercedem ab his, quos protegent, communibus epulis insumant. matrimonia quoque non privatim maritanda esse, sed fieri communia despondente ipsa eiusmodi nuptias publice civitate[s], sapientibus magistratibus sorte quadam ei negotio praeditis idque praecipue curantibus, ne dis- 15
 pares sui vel inter se dissimiles copulentur. his annectitur utilis necessariaque confusio, ut permixta nutrimenta puerorum ignotorum adhuc agnitionis parentibus afferant diffi- 258
 cultatem, ut, dum suos liberos nesciunt, omnes, quos viderint aetatis eius, suos credant et veluti communium libero- 20

p. 140, 2 cf. Plat., *Resp.* 473cd; p. 140, 7 cf. *ibid.*, 416de; p. 140, 12 cf. *ibid.*, 457c–461e

1 partem terciam NPLU 3 imperitet NPLU, imperat B² 5 moribus et (institutis) con. Tho. 6 ut iis MNP : ut hiis LUR, ut is BF, vitiis V 7 fidem MVFRU : fide NPL, fides B 8 ne specie BFRNP : nec specie MVLU 10 reclu(sa)sit Tho. ex Plat., *Resp.* 416d Beau. : reclusit BR, reclusis B² cett. codd. 11 quos protegent : quo spe tegunt B (corr. B²), quos spe tegunt MV 13 despondente RPLU : despondenti N, dispondente BMV, despondentibus F ipsa Tho. Beau. : ipse B² MVRNLU, ipsae BP, ipso L²M², ipsis F 14 civitate[s] Tho. Beau. : civitates BRNP, civitatibus MV FLU 15 ei BR : et cett. codd. praedictis BR 17 ut permixta : aut permixta MV 18 adferant CH Flor. : adferat cett. codd.

rum omnes omnium sint parentes. (ad) hoc ipsorum conubiorum quaeritur tempestiva coniunctio, cuius futuram stabilem fidem credit, si cum harmonia musicae dierum consonent numeri. et qui de nuptiis talibus erunt orti, studiis congruentibus imbuentur et optimis disciplinis communi praeceptorum magisterio docebuntur, non virile secus modo verum etiam feminarum, quas vult Plato omnibus [p]artibus, quae propriae virorum putantur, coniungendas esse, bellicis et * * * : quippe utrisque cum natura una sit, eandem esse virtutem. eiusmodi civitatem nullis extrinsecus latis legibus indigere; regi (e)am quippe prudentia et eiusmodi institutis ac moribus, quibus fundata ceteras leges non requirat. et hanc quidem ut figmentum aliquod veritatis exempli causa per se compositam vult esse rem publicam.
 XXVI Est et alia optima quidem et satis iusta quidem et ipsa 15
 259 specie et dicis causa civitas fabricata, non, ut superior, sine evidentia, sed iam cum aliqua substantia. in hac non suo nomine de statu et de commodis civitatis requirens originis eius principia et fundamenta disponit, sed eo tendit quemadmodum civilis gubernator eiusmodi locum conventusque multitudinum nactus iuxta naturam praesentium rerum et convenarum debeat facere civitatem plenam bonarum le- 20

p. 141, 1 cf. Plat., *Resp.* 546ac; p. 141, 6 cf. *ibid.*, 451c–457b; p. 141, 12 cf. *ibid.*, 592ab; p. 141, 15 sqq. cf. Plat., *Legg.* 739ae

1 (ad) hoc Tho. Beau., (ad) haec Flor. 6 virilis sexus MV (sexus etiam U) 7 [p]artibus corr. Vulc. 9 bellicis et BR : bellicis eis cett. codd. (gymnicis et musicis) add. con. Tho. ex Plat., *Resp.* 452a Beau., civilibus add. Novák, *W. St.* 1911, 123, bellicis etiam con. Rossbach, *BPW* 1900, 747 10 latis : ratis BR 11 regi (e)am Oud. Tho. Beau. : regiam codd. (regia F), regi[am] Novák, *ibid.* prudentia F : prudentiam cett. codd. 17 evidentia H Scal. : evidenti cett. codd. 21 nactus FRNPL² : nactus U, natus BMVL

gum et morum bonorum. in hac equidem easdem puerorum
 nutricationes, easdem vult esse artium disciplinas. sed in
 conubiis et partibus et patrimoniis ac domibus desciscit a
 prioris observatione rei publicae, matrimonia privata et sin- 5
 gularia faciens; procorumque ipsorum, etsi in contrahendo
 matrimonio consulere ex voluntate sua debeant, universae
 tamen civitatis principibus ut communis commodi causam
 decernit spectandam esse. quare et dites inferiores nuptias
 260 non recusent et locupletium consortium inopes consequan-
 tur; et, si vires opum congruunt, ingenia tamen diversa mi- 10
 scenda esse, ut iracundo tranquilla iungatur et sedato homi-
 ni incitator mulier adplicetur, ut talibus observationum re-
 mediis et profectibus suboles natura discrepante confecta
 morum proventu meliore coalescat et ita compositarum
 domorum opibus civitas augeatur; puerperiaque ipsa mo- 15
 rum dissimili seminio concepta cum utriusque instar similitu-
 dinis traxerint, neque illis vigorem in rebus gerendis neque
 tamen spectandis consilium defuturum. instituendos vero

p. 142, 3 cf. Plat., *Legg.* 771d–773e

3 conubiis : quo nubii MV partibus CH *Tho.* : partibus *cett.*
codd. Gold. ex *Metam.* IX, 33, 5 probante Beau. 5 procorum-
 que cum causam coniungit *Tho.* interpunctionem corrigens (post
 procorumque ipsorum *gravius distinguebatur*) procorumque
 BMV : procorumque FRNPLU 10 congruunt : non congruunt
 BMV 13 profectibus *Tho.* Beau. : proventibus *codd.*
 suboles FNPLU : subleves BMVR 15 opibus : opus B, copiis
 MV 16 dissimilis (ex dissimiles) eminio MV, dissimili semino
 L similitudines M, similitudine V 18 spectantis NLU, spec-
 tantes P

eos esse, <non> utcumque parentes, sed ut magistratus censue-
 rint civitatis. domus vero et possessiones habeant privatas, ut
 queunt singuli, quae quidem nec immensum augeri per ava-
 ritiam nec prodigi per luxuriam aut deseri per negligentiam 5
 sinit. legesque huic civitati promulgari iubet et legum mode-
 ratorem, cum aliquid tale concipiet, ad contemplandas vir-
 tutes hortatur. imperitandi autem modum eum esse utilem
 XXVII 261 censet, qui ex tribus fuerit temperatus. nec enim vel optima-
 tium vel etiam popularis imperii solos et meros status utiles 10
 arbitratur nec impunitas rectorum culpas relinquit, sed ma-
 gis censet his debere constare rationem, qui sint potestate
 potiores. et alii publicarum rerum status definiti ab eo pu-
 tantur nitentes ad bonos mores et super ea re publica, quam
 vult emendatione constare, rectori mandat, non prius resi-
 duas compleat aut vitiosas leges correctas velit quam mores 15
 perniciosos et disciplinas corrumpentes commoda civitatis

p. 143, 2 cf. Plat., *Legg.* 739e–740a; p. 143, 5 cf. *ibid.*, 963a;
 630e; p. 143, 7 cf. *ibid.*, 693be; Cic., *de re pub.* I 45, 69 (Polyb.,
 VI 3; Arist., *Polit.* II 6, 1255b 33; Beaujeu, pp. 306–307); p. 143,
 9–12 cf. Plat., *Legg.* 945b; 947e–948a; p. 143, 14 cf. *ibid.*,
 735b–736c

1 <non> add. Koziol, *Zeitschr. Österr. Gymn.* 1877, 750, qui
tamen textum libentius refinxit utcumque : utrumque MV
 sed ut magistratus *corr.* Sinko, *diss.* 38 : nec ita sexus esse tus B
 (tus : tuos B²), nec ita sexus esse onestus M, nec ita sexus esse V,
 nec ita sexus esse stratus FRNPLU, sed magistratus *con.* Gold.,
desp. *Tho.* Beau. 2 civitatis : in civitatis MV 5 iubet FUPA :
 iubeto *cett.* *codd.* 8 optimatium : optimatium MVR 11 ratio-
 nem CH *Iunt.* : nationem *cett.* *codd.* 12 alii : alia BR 13 ad
 bonos : abonos NPL, *corr.* L² re publica F² : publica F *cett.*
codd. 14 emendatione : emendatiorem *con.* Rohde, *JLZ* 1876,
 782 15 quam *Oud.* Novák, *W. St.* 1911, 123 Beau. : enim *codd.*

ad meliora converterit. a quibus si consilio et suadela depravata multitudo deflecti non poterit, abducenda est tamen ab incepto vi et ingratu. in actiosa vero civitate describit quemadmodum simul omnis hominum multitudo bonitate et iustitia conducta habeatur. hi tales complectentur proximos, honores custodient, intemperantiam arcebunt, iniuriam refrenabunt, pudicitiae ornamentisque ceteris vitae honores maximos deferentes. nec temere multitudo convalescet ad eiusmodi rerum publicarum status, nisi qui optimis legibus et egregiis institutis fuerint educati, moderati erga ceteros, inter se congruentes.

XXVIII
262

Quattuor culpabilium civium genera esse: unum eorum qui sunt honore praecipui, alterum paucorum, penes quos rerum est potestas, tertium omnium, ultimum dominationis tyrannicae. et primum quidem tunc fit cum prudentiores viri per magistratus seditiosos civitate pelluntur deferuntque ad illos potestas, qui sint manu tantummodo strenui, nec ii, qui blandiore consilio agere res possint, adipiscuntur imperii facultatem, sed qui turbidi violentique sunt. paucorum vero status obtinetur, cum inopes criminosi multi simul pauco-

p. 144, 15–19 cf. Plat., *Resp.* 545c–550c; p. 144, 19 cf. *ibid.*, 550c–555a

1 depravata : defraudata BMV 3 quemadmodum : quae ad modum BR² 4 post multitudo *iterant* 2 flecti (*pro* deflecti) non poterit – 4 hominum multitudo BMVR 6 custodiunt BR refrenabunt BMV², refrenabant V 7 pudicitiae *ex* pudicitius M, pudicitias B 8 convalescet *Gold.* : convellet BFNPLU, cum vellet R, convalet MV, convertetur *Beau.*, *desp.* *Tho.* 15 tunc fit MV *Gold.* : confut B, confunditur F, confugit N, configit PL²U, configat L, fuit B², fit cum R, confit *Vulc.* *Tho.* *Beau.* 19 violentique : violendique MV

rum divitum impotentiae subiacentes dederint se atque permiserint omnemque regendi potestatem non mores boni sed opulentia fuerit consecuta. popularis factio roboratur cum inops multitudo viribus obtinuerit adversus divitum facultates lexque iussu populi fuerit promulgata, ut ex aequo liceat omnibus honores capessere. ad haec tyrannis illa, singulare dominationis caput, tunc oritur cum is, qui leges contumacia sua ruperit, simili legum coniuratione adoptatus imperium invaserit, constituens deinceps uti omnis civium multitudo desiderii eius et cupiditatibus parens obsequium suum tali fine moderetur.

p. 145, 5 cf. Plat., *Resp.* 555b–562a; p. 145, 6 cf. *ibid.*, 562a–569c

4 inops : inops PU (*corr.* P²U²), obs M, nobis V 5 iussu *Rom.* : eius su B, eius sub *cett. codd.*, eius B² promulgata iudicio F 7 is C *Vulc.* : his *cett. codd.*, civis *Ald.* 8 coniuratione *addub.* *Flor.*, conversione *con.* *Sinko probante Tho.* imperium FL²Pa : inimperium *cett. codd.* 9 invasit MV APULEI MADAURENSIS DE HABITUDINE PLATONIS LIBER PRIMUS EXPLICIT. INCIPIT LIBER SECUNDUS BMVR (PRIMUS : SECUNDUS BR; SECUNDUS : TERTIUS FELICITER BR); APULEI MADAURENSIS DE HABITUDINE DOCTRINAE PLATONIS LIBER II EXPLICIT F² mg.; *nullam subscriptionem praebent* NPLU